1-чи сентябрь - КъМР-ни Къыраллыгъыны кюню эмда Билимни кюню!

Шабат кюн, 2014 жылны 30-чу августу • № 174 (19595) • Багъасы 15 сомду

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Шагъырейлениу

Жылны ахырына дери къыркъ социальный объект хайырланылыргъа берилликди

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков орта кюн Бахсан районда болгъанды. Ол Исламей эмда Жанхотия элледе амбулаторияланы эмда Атажукинода физкультура комплексни ачылыуларыны къууанчларына къатышханды.

Биринчиден Юрий Коков жууаплы къуллукъчула бла бирге Жанхотиягъа келгенди. Элни амбулаториясы озгъан ёмюрню 80-чи жылларында ишленнгенди, мекям эски тюйюлдю, алай анга ремонт этерге керек эди да, ол тамамланнганды.

Юрий Александрович элни таматалары, амбулаторияда ишлегенле бла тюбешгенден сора мекямны болуму бла шагъырейленнгенди. Анда беш адамгъа кюндюз багъарча стационар, терапевт, стоматология кабинетле, клиникалы лаборатория бардыла.

Республиканы оноучусу стоматология кабинетде болуп, жаш врач Ногъайлыланы Мустафа бла ушакъ бардыргъанды. Саулукъ сакълау министерство кабинетге жангы стоматология оборудование сатып алгъанды. Юрий Александрович, аны бла шагъырейленип, жаш специалист анда ишлей билгенин бла къалгъанын, иш хакъы къаллай бир болгъанын да соргъанды. Мустафа айтханыча, жангы оборудование келтирилгенли приёмгъа кюннге 10-15 адам келедиле. «Креслобуз жангы болгъанын билгенлей, тишлери аурумагъанла да келип башлагъандыла», - дегенди Ногъайлы улу.

Мустафа бизни бла ушакъда айтханыча, стоматология станок 1986 жылдан бери алышынмагъанды. «Анда ишлеген бек къыйын эди. Аны кёрген адам къоркъмай кабинетге кирген да этмей эди. Энди уа, не айтырыгъы барды, адамла сюйюп келедиле», - дегенди ол.

(Ахыры 2-чи бетдеди).

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал саугъалары бла саугъалауну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Кёп жылланы ахшы ишлегенлери ючюн

Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа

КАРОВ Вадим Муаедовични

ТУМЕНЛАНЫ Адальбийни жашы Геннадийни – «СПИД-ге эмда жукъгъан ауруулагъа къажау кюрешни, аланы профилактикаларыны арасы» къырал бюджет саулукъ сакълау учреждениясы врачын-инфекционистин

ШИПОШИН Константин Эдуардовични –Къабарты-Малкъар Республикада Оператив штабны оператив управлениясыны къауумуну таматасын;

сыйлы атла атаргъа:

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы врачы»

БЕРОВА Римма Борисовнагъа -«СПИД-ге эмда жукъгъан ауруулагъа къажау кюрешни, аланы профилактикаларыны арасы» къырал бюджет саулукъ сакълау учреждениясы баш врачыны багъыу иш жаны бла орунбасарына

РАХАЙЛАНЫ Магометни жашы Аликге –Россей Федерациясы Урунуу эм социальный къоруулау министерствосуну «Къабарты-Малкъар Республикада медицина-социальный экспертизаны баш бюросу» федеральный казна учреждениясыны медицина-социальный экспертиза бардырыучу врачына-составны башчысына,

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы журналисти»

КЯСОВ Валерий Каншоубиевичге – «Маяк-07» газетни редакциясы» муниципал казна учреждениясы баш редакторуна,

«Къабарты-Малкъар Республиканы культурасыны сыйлы къуллукъчусу»

АФАШАГОВА Зоя Ластановнагъа

ГРИДАСОВ Геннадий Васильевичге – орта профессионал билим берген «Искусстволаны Север-Кавказ къырал институтуну культура эм искусство колледжи» федеральный къырал бюджет билим бериу учреждениясы преподавателине

ТЕБЕРДИЛАНЫ Маликни къызы Мариямгъа – «Битеуроссей къырал теле эм радиокомпания» федеральный къырал унитар предприятиясы филиалыны –«Къабарты-Малкъар» къырал теле эм радиокомпаниясы операторуна,

«Къабарты-Малкъар Республиканы промышленностуну сыйлы къуллукъчусу»

БИЖОЕВ Хажмурат Хамусовичге – «Налмаз инструментлени Терк заводу» ачыкъ акционер обществону инструментлени бла алагъа кереклени цехини таматасыны орунбасарына,

Къабарты-Малкъар Республиканы халкъын жашау жумушла бла жалчытыучу сферасыны сыйлы къуллукъчусу»

КРУТИКОВ Олег Игоревичге –Прохладный шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысыны орунбасарына-ишлерини управляющисине

ШЕБЗУХОВ Хажсет Хазешовичге – «Водоконал» управляющий компания» муниципал унитар предприятиясы баш инженерине,

«Къабарты-Малкъар Республиканы физкультурасыны бла спортуну сыйлы къуллукъчусу»

ГОПЛАЧЕВ Тахир Адальбиевичге – Нальчик шахар округну жер-жерли администрациясыны физкультура эм спорт жаны бла комитетини сабийлеге къошакъ билим берген «Сабий-жаш тёлю спорт школ» муниципал казна билим бериу учреждениясыны директоруну орунбасарына, грек-рим тутушуудан тренерине-преподавателине.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Ю.КОКОВ

Нальчик шахар, 2014 жылда 27-чи августда, №179-УГ

Жылны ахырына дери къыркъ социальный объект хайырланылыргъа берилликди

(Ахыры. Аллы1-чи бетдеди).

Амбулаторияны заведующиси Геттууланы Светлананы айтханына кёре, мында эки врач ишлейдиле. «Элде 1400 адам жашайды, эки врач аланы саулукъларына багъаргъа жетишеди. Алай, керек болса уа, Бахсанны ара больницасындан да чакъырабыз специалистлени. Кюннге бир 10-15 саусузгъа багъабыз», - дегенди ол.

КъМР-ни саулукъ сакълау министри Ирма Шетованы айтханына кёре уа, Бахсан районну администрациясы мекямны тышын жангыртханды, тапландырыу ишлени ичинде да бардыргъандыла. «Терк болушлукъ берген службаны машинасы эски болгъанды да, жангысын бергенбиз», - дегенди.

Ызы бла Юрий Коков Заюковода болгъанды. Мында ол кюн жангы спорт комплекс ачыла эди. Спорт комплексни ачылыууну къууанчына аталгъан жыйылыуда элни акъсакъаллырындан бири Сафарби Жемухов проблемала энтта болгъанларын белгилегенди. Алай ол республиканы Таматасындан Культура юйню тапландырыргъа болушурун тилегенди.

Анга жууап бере, Юрий Александрович культура учреждениялары тапландырыу келир жылдан башланырыгъан билдиргенди. «Биз тамамларгъа тийишли жумушланы планын къабыл кёргенбиз. Спорт комплекс а къыралны бла энчи предпринимательлени партнёрлукъларыны хайырындан битдирилгенди. Мында ары да быллай байламлыкъла берген онгланы хайырланнганлай турлукъбуз», - дегенди.

Андан ары сёзюнде Коков республикада энтта этиллик затла кёп болгъанларын чертгенди, ол санда халкъны суу бла жалчытыу, жолланы тапландырыу эм башхала. «Бюгюнлюкде уа саулукъ сакълауну проблемаларын кетерирге баш магъана бериледи. Быйылны ахырына дери уа биз элледе 40 социальный объект битдирип, хайырланыргъа берирге белгилейбиз», - дегенди ол.

Спорт комплексни къурулушу эки жыл бардырылгъанды. Анда бюгюнлюкде 150 жаш адам ауур атлетика эмда эркин тутушуу бла кюрешедиле.

Андан ары жолоучулукъ Атажукино элге болгъанды. Мында республиканы оноучусу прогимназиягъа къайтханды. Бу окъуу учреждениялы сабий садында 120 бала эмда школда да 80 окъуучу бардыла. Юрий Коков кабинетлени халы, ала окъуу керекле бла къалай жалчытылынганлары бла шагъырейленнгенди.

Прогимназия районда бек игиледен бирине саналады. Бахсан районну администрациясы хар жыл сайын районда «Бек иги школ арбаз» деген конкурс бардырады. Бу учреждение, анда эки кере хорлап, 100-шер минг сом къоллу болгъанды. Ахча мекямны тап халда тутаргъа къоратылгъанды. Андан сора да, прогимназия «Сабий сад – сабийлеге» деген битеуроссей конкурсну лауреаты болгъанды.

-Элде школгъа дери жыл санда сабийле барысы да садикге жюрюйдюле, очередибиз жокъду. Атажукинода юч школ бардыла, алада да бардыла орунла. Сёз ючюн, быйыл 75 жангы жер ачылгъанды, - дегенди бизни бла ушакъда Бахсан районну билим бериу управлениясыны башчысыны орунбасары Фатима Хизировна.

Кертисин айтханда, бу окъуу учреждениянны арбазы, мекямны ичи да сейирди. Сабийле ары сюйюп келгенлерине ийнанырчады: жомакъладан Буратинону, Черепаха Тортилланы скульптуралары, ариу жасалгъан кабинетле, коридор да адамны кёзюн къууандырырча суратладан толуп эди.

Ахырында уа къонакъла Исламейде болгъандыла. Мында жангы амбулаторияны ачылыууна эл саулай жыйылгъаннга ушай эди. Исламей республикада уллу элледен бириди. Мында 12,5 минг адам жашайды, алай саулукъларына багъаргъа онглары уа жокъ эди. Эски амбулатория озгъан ёмюрню отузунчу жылларында ишленнгенди. «Анда суубуз болмай, къаллай бир къыйналгъанбыз, аны челекле бла ташып. Дагъыда кабинетлерибиз, оборудование да асыры эскиден ишлерге онг болмагъанды», - деп тарыкъгъандыла бизге медикле.

Врачлагъа быллай жарсыулу болумда ишлерге тюшгенин Юрий Коков быйыл май айда районда болгъанында кёрюп кетген эди. Ол эски мекямны жангырта турмай, алгъыннгы колхозну правленини юйюн тапландырып, амбулаторияны анда къурургъа буюргъан эди.

Юч ай да озгъунчу, аны буйругъу толтурулгъанды. Амбулаторияда физиотерапия, УЗИ, гинекология кабинетле, саусузлагъа кюндюз бакъгъан стационар бардыла. Мекямны жылытыу системасы кесиникиди. Андан сора да, Терк медицина болушлукъ службагъа жангы «Газель» машина да берилгенди.

Бу мекям да къырал властьны бла энчи предпринимательлени партнёрлукъларыны хайырындан салыннганды. Исламейчилеге бизнесмен Вячеслав Кунижев болушханды. Анга, ыразылыкъларын билдире, «Исламей элни сыйлы гражданини» деген ат берилгенди. КъМР-ни Башчысыны указы бла уа саулукъ сакълау системада 40 жылдан аслам ишлеген Хасанби Мазановха «КъМР-ни сыйлы врачы» деген ат аталгъанды. Анга саугъасын Юрий Коков кеси бергенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

ЖЫЙЫЛЫУ

Жамауат къоркъуусузлукъну жалчытыуну борчлары белгиленнгендиле

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков Къабарты-Малкъарда Оператив штабны эмда Терроризмге къажау комиссияны бирикген жыйылыуларын бардыргъанды. Аны ишине КъМР-де баш федеральный инспектор Алексей Вербицкий, Парламентни Председатели Чеченланы Ануар, министерстволаны бла ведомстволаны, кюч эмда право низамны сакълаучу структуралары, муниципал къуралыуланы администрацияларыны башчылары къатышхандыла.

Кенгешде оператив болум эмда КъМР-ни Къыраллыгъыны бла Билимни кюнлери белгиленнген кезиуде жамауатны къоркъуусузлугъун жалчытыу жаны бла белгиленнген мадарла сюзюлгендиле. Россей Федерацияда терроризмге къажау сюелиуню 2013-2018 жыллагъа, Къабарты-Малкъарда уа 2013-2015 жылгъа жарашдырылгъан планла къалай толтурулгъанларына, КъМР-ни Парламентине айырыуланы кезиуюнде къоркъуусузлукъ къалай жалчытыллыгъына къаралгъанды, террорчулукъ этилирге уллу къоркъуу болгъан объектлени тизмеси къабыл кёрюлгенди.

Билим бериу, илму эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министр Нина Емузова, КъМР-де ич ишлени министри Сергей Васильев, МЧС-ни КъМР-де Баш управлениясыны таматасы Михаил Недежин, муниципальный къуралыуланы бир къауумуну башчылары билим бериу учреждениялы, байрам ишле бардыраллыкъ объектле, адамла кёп санда жыйылгъан жерле террорчулукъдан къалай къорууланнганларыны юслеринден билдиргендиле.

Криминоген болум аз-маз игиленнгенине, аманлыкъчылыкъгъа къажау кюрешде жетишимле болдурулгъанларына да къарамай, оператив болум къыйынлай къалгъанын, аны бютюн аман этерге кюрешгенле чыгъа-чыгъа туруучуларын унутургъа жарамайды, деп чертилгенди жыйылыуда.

Республиканы халкъыны къоркъуусузлугъун жалчытыу, къыйынлыкъ сунмай тургъанлай келмезча этиу жаны бла къошакъ мадарланы комплексин жашауда бардырыргъа деп,аллай борч салыннганды. Жаш тёлюню экстремист эм террорчулукъ ишлеге къошулууну сылтауларына, профилактика ишни игилендирирге, анга граждан обществону институтларыны келечилерин къатышдырыргъа, аны адрес амал бла бардырыргъа керек болгъанына энчи эс бурулгъанды.

Терроризмни ниетин пропагандалаугъа къажау кюрешни тийишлисича бардырыргъа чырмау этген сылтаула, тутулуп чыкъгъан адамланы, законсуз сауутланнган къауумланы амнистия этилген членлерин мамыр жашаугъа къайтарыуда проблемала туура этилгендиле, радикал ниетлени жайылыуларын тохтатыу ишде дин къуллукъчула бютюн тири болургъа керекликси чертилгенди. Магъаналары артыкъда уллу болгъан объектлени террорчулукъдан сакълауну амалларына да къаралгъанды.

КъМР-ни Парламентине айырылагъа хазырланыу бургъан заманда эмда ала бардырыла туруп да Терроризмге къажау комиссия, Оператив штаб, шахар эм район башчыла да законлукъгъа эмда гражданланы айырыу эркинликлерине бузукълукъ этилмезин жалчытыр ючюн, къолдан келгенни аямазгъа керекдиле, деп айтылгъанды жыйылыуда.

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъанны эмда Правительствосуну пресс-службасы.

Алгъышлаула

Бирге - жангы жетишимлеге

Багъалы шуёхла!

КъМР-ни Жамауат палатасы барыгъызны да Къабарты-Малкъарны Къыраллыгъыны кюню, аны ара шахары Нальчикни 290-жыллыгъы эмда Билимни кюню бла къызыу алгъышлайды!

Озгъан онжыллыкъла халкъыбызгъа къажымай кюрешиуню, арымай-талмай урунууну эмда махтаулу хорламла болдурууну заманлары болгъандыла. Алай жашау, заман да жангы жумушла, бютюн къыйын проблемала салады. Аланы тамамлар ючюн а, башха тюрлю амалла бла мадарла керекдиле. Бюгюнлюкде тюз акъыллы кючлени бирикдириу, граждан обществону айнытыу, законлукъну бла право низамны кючлендириу, хар бирибизни да тёгерегибизде бола тургъан затла ючюн жууаплылыкъны кётюрюу жаны бла этилиннген мадарла огъурлу муратларыбызгъа жетдирликлерине, бусагъатда бизни аллыбызда сюелген борчланы, бизни ахшы къууумларыбызны толууларына себеплик этериклерине бек ышанабыз.

Туугъан Къабарты-Малкъарыбызгъа бирлик, келишиулюк, къурау ишде жетишимле, аны халкъына уа мамырлыкъ, тынчлыкъ-ырахатлыкъ тежейбиз!

АТТАЛАНЫ Жамал,
КъМР-ни Жамауат палатасыны председателини къуллугъун толтургъан.

Халкъларыбызгъа – мамырлыкъ, узакъ ёмюр

Къабарты-Малкъарны Къыраллыгъыны кюню эм Нальчикни 290-жыллыгъы бла республиканы халкъларын эмда къонакъларын «Правовая защита» атлы регион право къоруулау организация алгъышлайды эм саулукъ, мамырлыкъ, узакъ ёмюр тежейди.

Организация алгъаракълада Нальчикде ачылгъан эди. Ол кесини ишин, бек биринчи, халкъны социальный жаны бла къоруланмагъан кесегине юридический болушлукъну хакъсыз неда льготалы халда этиу бла кюрешеди. Аны адреси: Къабарты орам, 17, 47-чи офис.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ

Бёлюмде урунгганладан да кёп зат къалады

Байрым кюн Правительствону юйюнде КъМР-ни культура министри Мухадин Кумахов пресс – конференция бардыргъанды. Ол юсюбюздеги Культураны жылында этилген жумушланы юсюнден айтханды, журналистлени соруулларына жууапла бергенди.

Министр, келир жыл Литератураны жылы боллугъун уллу ыразылыкъ бла билдирип, аллыбызда кёп ишле сакълагъанларындан башлагъанды кесини сёзюн. Ол айтханнга кёре, быйыл республикада бу жаны бла бир талай жумуш тамамланнганды, мындан ары да этиллик барды. Театрлада, культурада ишлегенлени байрамлары, хар замандача, белгиленнгендиле, ремонт керекли бир ненча объектледе ол барады, дегенди.

- Культураны жылында, анда ишлегенлени иш хакъларын кётюрюп, элледе, районлада клублагъа да тийишли эс бурулур деп ышанганбыз, ол жаны бла хал къалайды? - деген соруугу ол кеси да бек магъаналыгъа санагъанды.

Мухадин Лялюшевич аланы иш хакълары республикада башхаладан эсе аз болгъанына сансыз болмагъанын билдиргенди. Алай «дорожная картагъа» кёре, анга къошар мурат барды, дегенди. Культура юйле бла клубла жарсылуу халдадыла. Арт жыллада алагъа эс бурулмай туруп, къысха заманны ичинде халны игиге айландырып къойгъан тынч тюйюлдю.

Нальчикни ичиндегилени санай, Малкъар, Къабарты, Музыкалы теартлагъа, Курзалгъа ремонт этиледи. Ала жууукъ заманда ишлеп башларыкъдыла. «Терские казаки» къырал ансамбль репетицияларын бардыргъан мекямны да унутмагъандыла. Миллет музейде да бек керекли жерлерине къарала турулады. Сокъурла жюрюген библиотекада, компьютерле салып, башха кереклерине да къаралгъанды, дегенди министр.

Элледе клубланы асламысы, керти да, эртте ишленнгендиле, сёзсюз, алагъа кёз – къулакъ болуп турмагъандыла. Алай бир-бирледе, анда ишлеп, хакъларын алгъанладан да кёп зат къалгъанын билдиргенди министр. Кеслери эталлыкъ жумушланы заманында тындырмай, хал осалгъа айланнгынчы, киши къайгъырмагъанын ол кемчиликге санагъанды.

Былайда ахшы юлгюге Эл-Тюбюндеги клубну келтиргенди. Аны таматасы, мекямны эскилигине да къарамай, анга сансыз болмай, ариу тутханын белгилегенди Кумахов.

Кёп жылладан бери жарты – къурту ишленип сюелген Театрланы дворецини юсюнден да болгъанды соруу. Аны ахырына жетдирир ючюн, ахча керекли болуп турады. Ол къачан битеригин министр айталмагъанды. Алай аны ташы драма миллет театрлагъа деп салыннган эди да, ала кеслери бары да бир мекямда ишлерин тийишли бардыралмазлыкъларын билдиргендиле. Аны себепли анга къарап тургъан коллектив жокъду, ахырында ол не зат боллугъун да бил. Нальчикде классика музыканы фестивальлары бардырылып, къараучу белгили музыкантланы концертлерине тынгылагъанды. Мындан ары да ол тёре боллукъмуду?- деп да соргъандыла министрден.

- Алай эсе, фестивальланы юсюнден энчи сёлешейик,- деп, Мухадин Лялюшевич аладан бир къауумун санагъанды. – «Танцы над Эльбрусом» сентябрьни ахырында башланырыкъды. Анга келирге ыразылыкъларын Индияны, Израильни, Тюркню, Францияны эм башха къыралланы коллективлери да билдиргендиле. Юрий Темиркановну аты бла къуралгъан фестиваль да мындан ары барлыкъды. Анга къатышырыкъланы атларыны бир къауууму белгилиди. «Купола России» дегенни да жангыртырыкъбыз. Энди, жаланда Нальчикни къараучусу кёрюп къоймай, эллеге, районлагъа да барлыкъдыла артистле. Сентябрьни аллында Москвадан Россейни Жаш тёлю театры келликди да, аны бла тюбешиуле да къураллыкъдыла.

Ахыр жыллада бек къыйын болумда Гинжи театр кечинеди. Аны юсюнден да айтханды Мухадин Кумахов. Къабарты орамда бла «Победа» кинотеатрда ремонт бошалса, аны гитче залы сабийле сюйген коллективге берилликди.

Кюз артында белгили жазыучула Зумакъулланы Тазиляны бла Алим Кешоковну, «Кабардинка» академиялы тепсеу ансамбльни да юбилейлерин белгилер мурат барды. Кешоковну музейи болмагъаны себепли аны атын жюрютген школда ол кеси къолу бла тийген пианино, стол, башха керекле табылынып, эки зал къураллыгъын билдиргенди.

Дагъыда культурагъа бёлюнген ахча быйыл озгъан жылдан эсе 100 миллиондан артыкъ болгъанын, Президентни аты бла алыннган стипендия 400 омдан 800-ге кётюрюлгенин, республикада искусствогъа уллу къыйын салгъанлагъа, жаш авторлагъа бла жырчылагъа да энчи стипендия боллугъун да чертгенди министр.

Библиотекаланы юсюнден айта, Мухадин Лялюшевич, аланы барында да компьютерле салынып бошап, Интернетге къошулгъаны, хар бирини да сайты болургъа кереклисине аслам эсин бургъанды. Былайда ол районладагъыла муниципалитетлени хазналарына киргенлери себепли аланы кеслеринден кёп зат къалгъанын да билдиргенди. Алай, Культура министерство къолундан келгенича болушады, бирде районла кеслери билдиредиле аллай ишлени башларгъа сюйгенлерин деп, юлгюге Чегем районну да келтиргенди.

Мухадин Кумахов башха соруулагъа да жууапла бергенди. Ахырында ол кеси, районланы хар бирине да барып, анда кемчиликлени кёзю бла кёрюрге сюйгенин, жылны ахырында журналистле бла ахшы тюрлениулени юсюнден сёлеширге боллугъун айтханды. Культурада анга жюреги бла ауругъан, тынгысыз, тутхан ишин сюйген, аны ахырына жетдире билгенле ишлерге керекдиле, дегенди.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратны автор алгъанды.

Оноу

Ислам университет башха мекямгъа кёчерикди

КъМР-ни Правительствосу Муслийманланы дин управлениясына республиканы иелигинде болгъан мекямны хакъсыз бериуню юсюнден оноуну къабыл кёргенди. Ол жаны бла бегим министрлени кабинетини жыйылыууна тюзге саналгъан эди.

Жер бла байламлы халла эм ырысхы жаны бла къырал комитетни башчысы Анна Тонконог билдиргенича, 1,9 минг квадрат метр кенглиги болгъан административ мекям Нальчикде Канукоев атлы орамда орналыпды. Аны баланс багъасы миллион сомду. Бу юйге Имам Абу Ханифаны атын жюрютген Север-Кавказ ислам университет кёчюрюллюкдю. Алгъын анда Россельхознадзорну управлениясы орналгъанды.

Ислам университетни ректору Чочайланы Шарафутдин бизге билдиргенича, мекямда ремонт ишле бардырыргъа тийишлиди. «Отоула, араларында къабыргъала кетерилип, кенгертилликдиле. Алай бла окъуу кабинетлерибиз уллу, жарыкъ боллукъдула.

Жангы мекямны бла шёндюгюсюн тенглешдиримге окъуна къыйынды. Эскиси къоркъуулуду, анда окъуу учреждениягъа тийишли онгла жокъдула. Аны КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков алгъаракълада бизге къонакъгъа келгенинде да чертген эди. Ол тозурагъан журтну болуму бла шагъырейленнгенден сора бизге башха жерге кёчерге болушургъа айтхан эди да, ма кесигиз да кёрдюгюз сёзюне кертичи болгъанын», - дегенди бизге Шарафутдин хажи.

Аны айтханына кёре, Дубки районда Нальчик сууну тийресинде ишленип башлагъан ислам билим бериу ара да Муслийманланы дин управлениясыны иелигинде къалады. Бюгюнлюкде анда къурулуш ишле ахча болмагъаны ючюн тохтатылгъандыла. «Болсада ол табылгъанлай, биз аны битдирликбиз. Жангы мекямгъа уа сентябрьни ортасында кёчерге белгилейбиз», - деп къошханды Чочай улу.

Бюгюнлюкде ислам университетде 300-ден аслам студент окъуйдула. Бу кюнледе уа абитуриентле бла ушакъла бардырылгъандыла эмда 16 жаш сайланнганды. Ала вузгъа кирликдиле.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

ИНТЕРНЕТНИ ЮСЮ БЛА СЁЛЕШИУ

Шуёхлукъну аллеясы боллукъду

Нальчикде бирси кюн Симферополь бла интернет-конференция болгъанды.Ол КъМР-ни Басма эм асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини башламчылыгъы бла бардырылгъанды. Анга ветеранланы союзуну, къырал власть органланы, жамауат организацияланы келечилери къатышхандыла.

Кърым Республиканы Министрлерини Советини председателини орунбасары, ич политиканы, информацияны бла связьны министри Дмитрий Полонский Къабарты-Малкъарны быллай конференция бардырыргъа деген ниетине кърымчыла бек ыразы болгъанларын айтханды.

Анда сюзюлген магъаналы темаладан бири бу жарым айырыкамны Россейге къайтханыды. Аны бла байламлы иги жанына къаллай тюрлениуле болгъанларына къаралгъанды. Къабарты-Малкъар бла бирге ишлеуню онглары да сюзюлгендиле. Жаш тёлюню патриот ниетде юйретиуге уа энчи эс бурулгъанды. Кърымны ветеранларын арт бир ненча жылны ичинде жаш адамланы аралырында Уллу Ата журт урушну юсюнден билгенле аздан-аз бола баргъанлары, аны юсюнден бир-бир шартла терс кёргюзтюлгенлери тынгысыз этдиреди.

-Жаш тёлюбюз игиди, огъурлуду, алай озгъан урушну юсюнден аз биледи. Энди ол терсликни тюзетирге къолубуздан келир деп умут этебиз,-дегенди Кърым Республиканы ветеран организациясыны советини жаш тёлю бла ишлеу жаны бла комиссиясыны председатели, отставкадагъы полковник, «За службу Родине в Вооруженных Силах» орденни кавалери Александр Никитин.

«Зарницача» оюнла, жаш тёлю спартакиадала бардырыуну тёрелерин да къайтарыргъа кереклисини юсюнден да айтылгъанды. «М.Калашниковну аскер-спорт союзу» битеуроссей жамауат патриот организацияны регион бёлюмюню председатели Руслан Мацухов кърымчы школчуланы КъМР-ни жеринде 2015 жылда бардырыллыкъ аскер-спорт лагерьге къатышыргъа чакъыргъанды. Ала уа КъМР-ни командасы «Зарницаны» келир жыл жаз башында бардырыллыкъ кесегине келсе, бек сюериклерин билдиргендиле.

Симферопольда «Город мечты» жандауурлукъ фондну директору Наталья Визенкова эмда «Адамны эркинликлерин бла праволарын къоруулагъан «Мир» халкъла аралы конгресс» деген жамауат организацияны келечиси Наталья Мартынец Кърымда ишлерини, ол санда ветеранлагъа къаллай болушлукъ этилгенини юсюнден хапарлагъандыла.

-Биз бирге ишлерча онгларыбыз болгъанларына, Къабарты-Малкъар да ол жаны бла шарт мадарла этгенине бек ыразыбыз. Бу жол ушагъыбыз да бизни бютюн жууукълашдырлыгъына эмда мындан ары бирге ишлеригибизге себеплик этеригине ышанабыз»,-деп чертгенди Дмитрий Полонский.

Ахырында КъМР-ни Басма эм асламлы коммуникацияла жаны бла комитетни председатели Игорь Дроздов Кърым Республиканы бла Къабарты-Малкъарны шуёхлукъларыны аллеясына къызыл эмен терекчикледен 70-син берирге оноу этилгенин айтханды. Барысы да анга бек ыразы болгъандыла. Аллея быйыл кюз артында салынырыкъды.

КъМР-ни Басма эм асламлы коммуникацияла жаны бла комитетни пресс-службасы.

Къурулуш

Иги тюрлениуле къуандырадыла

Арт кезиуде бизни административ тийреде иги жанына тюрлениуле болгъанлары бизге бек хычыууну. Ма бу кюнледе Каменка элни ара орамына асфальт салына турады. Кёп жыллары ичинде аны орамлары тозурап, адамланы къанларын бузуп тургъандыла да, ол иш тынгылы болады.

Эки элни да бирикген администрациясыны башчысы Беппайланы Илияс айтханнга кёре, КъМР-ни Транспорт эм жол мюлк министерствосу бу ишге онеки миллион сомдан аслам бёлгенди. «Жолремонткъурулуш» организация, ол ахчаны хайырланып, элни ичинде эки километр бла жарым узунлугъу болгъан жолгъа асфальт салады, сентябрьни ахырына жангыртылгъан жолну хайырланыргъа берирге айтады. Биз аны ашыгъып сакълайбыз.

ЭЛЕККУЛАНЫ Хасан.

ЭСЕПЛЕ ЧЫГЪАРЫУ

Конкурсха бизни журналистлерибиз нек къатышмагъандыла

Полицияны ишини юсюнден фильмлени, видеоматериалланы, статьяланы, репортажланы эмда социальный проектлени «Къалкъан бла къалам» деген конкурсуну эсеплери чыгъарылгъандыла. Ала бу кюнледе бардырылгъан битеуроссей видеоконференцияда туура этилгендиле. Анга КъМР-де МВД-ны таматасы генерал-майор Сергей Васильев къатышханды.

Конкурсда кимле хорлагъанларын Россейни МВД-сыны къуллукъчусу, ич службаны генерал-майору Андрей Пилипчук эмда жюрини председатели, Москваны къырал юридический академиясыны ректору Виктор Блажеев билдиргендиле.

Жарсыугъа, аланы аралырында бизни журналистлерибизден бири да жокъ эди. Сергей Васильев аны ючюн республикалы басма органлада ишлегенлеге кёлкъалды этгенди, келир жыл ала тирирек болурларына ышанганын билдиргенди. «КъМР-ни ич ишле органларында, кюч структураларында бет жарыкълы къуллукъ этген, ким да юлгю алырча адамлары бек кёпдюле. Аладан сора да, Уллу Ата журт урушну, Афганистанда, башха жерледе къаугъаланы ветеранлары да бар. Аланы юслеринден материалла жазып, конкурсха жиберирге нек жарамайды»,-деп, дау этгенди.

Алай а конкурсха къуру бизни журналистлерибиз угъай, саулай Север Кавказдан да бир да болмагъанча аз адам къатышханды. Аны юсюнден Андрей Пилипчук бла Виктор Блажеев да айтхандыла. Бу регион къаугъалы болгъанына да къарамай, андан видео, газет, радиоматериалла хазна болмагъанлары бек аманды, мындан ары ол жанына эс бурургъа керекди, дегендиле.

Ала быйыл жангы номинация да къошулгъанын айтхандыла. Ол полицияны юсюнден бек иги Интернет проектди. Аны хайырындан конкурсха къатышханланы саны кёп болгъанды, географиясы иги да кенгергенди.

«Къалкъан бла къалам» деген битеуроссей конкурсну РФ-ни Ич ишле министерствосу къурагъанын эсге салабыз. Анга, асламлы информация органлада ишлегенледен сора да, жамауат биригиуле, Россейни МВД-сында эмда ич аскерледе къуллукъ этгенле, СНГ-ны къыралларыны СМИлери эм право низамны сакълаучу органланы келечилери да къатышыргъа боллукъдула.

Хорлагъанланы саугъалау а жыл сайын 2-чи сентябрьде Иркутскеде бардырылады.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Министр Сергей Васильев.

Видеоконференциягъа къатышхан журналистле.

КЪОШУЛУУ

Сегиз айгъа - юч мингге жуукъ балачыкъ

Нальчикде быйыл 1-чи январьдан башлап 27-чи августха дери 2833 сабий туугъанды. Аладан 1444-сю жашчыкъладыла, 1389-су къызчыкъладыла. Быйыл эгизле да аслам туугъандыла- 46. Бир ана уа бир жолгъа юч сабий тапханды.

Республикалы Перинатальный араны къагъанакъчыкъла тургъан бёлюмюню тамата медсестрасы Людмила Бжамбеева айтханнга кёре, кюннге мында жыйырма-жыйырма беш сабий тууады. Бу кюнледе уа 1-чи шахар больница жабылып тургъаны бла байламлы ол кёрюмдю 30-35-ге жетгенди.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Медсестрала Агнесса Хамова бла Залина Тхакахова жангы туугъан балачыкъла бла.

Перинатальный араны таматасы Гайыланы Алёна.

Тапландырыу

Уллу-гитче да жаратырыкъдыла

Алгъаракълада Чегем шахардан Нальчикге кирген жерде жангы солуу парк салынырыгъын билдирген эдик. Ол Кавказ федеральный жолну жанында Шалушка суудан башланады.

Шёндю алайда ишле къыстау барадыла. Жюк машинала топуракъ ташыйдыла, грейдер бла бульдозер жерни тюзетгенлей турадыла. Сегиз адамдан къуралгъан бригада 970 квадрат метр жерге плитка салады.

Парк бир гектар жерни аллыкъды. Адамла жюрюген жолну узунлугъу 264 метр боллукъду. Аны эки жаны бла да назы эм туя терекчикле орнатырыкъдыла. Эки уллу, тёгерек, гюлле салырча клумбала да ишленнгендиле. Тёгерекде ариу жашил кырдык ёсерикди. Кече жарыкъ болурча 24 чыракълары бла чигинжиле боллукъдула. Адамла олтурурча онеки узун шинтик да хазырлырыкъдыла.

Сабийлеге деп энчи майданчыкъла къураллыкъдыла. Былайда ингир хауада чыгъып солургъа «Стрелка» районда жашагъанлагъа бютюнда аламат жер къураллыкъды.

Бизни корр.

Жандауурлукъ

Интернатчылагъа болушхандыла

Нальчикни жер-жерли администрациясы окъуу жылны аллында, хар замандача, «Школгъа хазырланыргъа болуш» деген жандауурлукъ акцияны бардыргъанды. Анда жыйылгъан ахчагъа биринчи номерли гимназия-интернатда сабийлеге окъуу керекле алыннгандыла.

Бу учреждениядa къолайлары аз юйюрледен 180 сабий турадыла. Физкультура, спорт эм жаш тёлю управлениясыны ишчилери алагъа къаламла, карандашла, фломастерле, дефтерле алгъандыла. Тиширыуланы шахар совети уа кийимле бла болушханды.

Нальчик шахар округну администрациясыны пресс-службасы.

СУРАТДА: (солдан онгнга) Управлениясыны башчысыны орунбасары Энейланы Лиза, гимназия-интернатны директору Балкъыз Захохова.

ОКЪУТУУ

«Сабийлени жюреклери дерсге тартырча этмалсам, муратыма жетгеннге санарыкъма»

Бюгюнлюкде билим бериуде не уллу тюрлениулени, магъаналы атламланы юслеринден айтсакъ да, ары жаш тёлю келмей, ол сферагъа жангыча къарагъан кадрла къошулмай, айхай да, аны ёсюу тийишлисича барлыкъ тюйюлдю. Ма аны себепли шёндю садикгеми, школгъамы болсун, ишлерге келген къызлагъа бла жашлагъа ышаныулукъ уллуду. Аладыла, бюгюннгю тюрлениулени толкъунунда чыныгъып, окъууну, юйретиуню да мындан ары тийишли даражада айнытырыкъла, кючлерикле да.

Ма аллай тёлюледенди мени ушакъ нёгерим, Нальчик шахарны тогъузунчу номерли школуну малкъар тилден бла литературадан устазы Чочайланы Анжела. Алыкъа жаш педагог болгъанына да къарамай, тюрлю-тюрлю конкурслагъа, предмет олимпиадагъа да окъутхан сабийлери бла бирге къошулуп, жетишимлеге жетгенди. Кёп грамоталагъа, ол санда Къарачай-Черкесни «Алан» жамаат фонду бла «ЛИнгво-эрубит» окъуу арасы биригип бардыргъан эришиуден да, тийишли бола келеди. Анда, тиллени окъутхан жаш устазланы тёртюнчю творчестволу конкурс-фестивальларына къатышып, бек иги мастер-классы ючюн саугъаланнганды. Билимни кюнюню аллында, биз анга тюбеп, ушакъ этгенбиз.

-Анжела, сёзюбюзню фестивальдан башласакъ, сен мастер-классны аламат бергенинги дагъыда бир кере къатларгъа сюеме. Андан сора да, конкурсну бирси эки кезиуюнде да башхаладан кем тюйюл эдинг. Нек эсе да, башха регионлада (ол а эндиге дери Север Осетия-Аланияда эки кере, Чеченде да бир кере бардырылгъанды), биреуню да танымагъан жеринде тынчыракъ сунама аллай эришиуге къатышхан.

Нек дегенде мында кесинги билиминги, ангылауунгу сен жаланда тышындан келгенлеге угъай, халкъынга, биргенге, къатынгда ишлегенлеге, сени таныгъан бирсилеге да кёргюзтесе. Аны юсюнден не дерге боллукъса?

-Тюздю. Кесинги туугъан элингде-жерингде окъутхан преподавательларинг да санга къарап тургъанда, бек къыйынды, аланы алларына чыгъып, республиканы атын къоруулагъан. Абызырайса, уллу жууаплылыкъны хар айтхан сёзюнгде, этген ишингде сезесе. Муну былай хазырласам, тышындан келгенле уа не дерле, деп сагъышланаса.

Къайсы конкурсха да баргъан къыйынды. Охо, къатышхан атлы болсам, жетеди демесенг. Быллай регионла аралы даражадагъы эришиуге уа бютюнда. Озгъан жыл бизни школну устазы Бёзюланы Саниятны къатышхан эди быллай фестивальгъа. Аны биргесине ол заманда Чеченнге да баргъанма. Анда асыры анга жарсып тургъанымдан, кесим бир заманда да таукел болурма аллай атламгъа деп сунмагъанма.

Саниятны а ючюнчю жерге тийишли болгъан эди. Бизни ызындан тизип, аллай конкурслагъа кёллендирген а биргебизге ишлеген Созайланы Сакинатды. Ол болмаса, мен бир заманда да кесиме кёл этдирип, базынып, сахнагъа чыгъаллыкъ да болмаз эдим, бютюнда тогъуз-он регионну келечилерини аллында. Аны себепли Сакинатха ыразылыгъымы билдирирге сюеме.

Андан сора да, презентациямы этерге информатикадан устазыбыз болушханды. Мастер-классда уа «Турмачыкъ» деген орус халкъ жомакъ бла ишлеген эдик да, аны малкъар тилге Мусукаланы Сакинат кёчюргенди.

Рисованиядан устазыбыз а манга уллу да, аламат да турманы суратын ишлерге болушханды. Адабият-художестволу композицияны уа Мечиланы Кязимни «Къартлыкъ бла сёлешиу» деген назмусуна кёре жарашдыргъан эдим. Мында уа манга Зезаланы Марат болушханды. Ол Кязимни ролюн ойнагъанды.

Фестивальны къуралыуун, бардырылыуун да бек жаратханма. Ол керекли жумушду. Дагъыстандан келген Сарат Мухумаева (Гран-при, авар тилни устазы) бла Анфиса Алиубутаева (1-чи жер, лезгин тилни устазы) ишлерин кёрген усталыгъында ёсерге, айныргъа, сынау жыйышдырыргъа да итинирикди.

Аладан сора да, Къарачай-Черкесден Гаппаланы Залинаны («Всё движимо любовью» деген номинацияда саугъаланнганды) адет-тёрелени юслеринден мастер-классын да бек жаратханма. Ма аллай ахшыланы ишлеринден аладан кесинге кёп затны аласа.

-Жаш устазла школгъа келген этгенликге, кёп турмай, кетип да къаладыла. Къалай сунаса, ол алай некди?

-Къыйын соруду. Школну иши тынч тюйюлдю, аны ким да биледи. Бюгюнлюкде уа къагъыт жумуш асыры кёпдю. Календарь планланы да кесибиз этерге тюшюп, ауаралыды. Компьютерни хайырланмасанг а, ишлегеннге да саналмайса. Бизни мектепде бютюнда биринчиден жетинчиге дери классла ФГОС-ла бла окъуйдула да.

Ушагъыбызны аллында айтханымча, школгъа: «Охо, бир кёрейим»,- деп келген анда кёп тураллыкъ тюйюлдю. Аны, кертиси бла да, кесинги ишинге санап, сабийлени да сюйюп сайларгъа керексе. Былайда школда окъутхан устазым Чочайланы Нажабат Хызыровнагъа да ыразылыгъымы билдирирге сюеме. Мени бу усталыкъны сайлауумда аны къыйыны уллуду.

-Кесинги профессионал жолунгу къалай кёресе?

-Бу усталыкъны сайлагъан анга кертичиликни да сакълай билирге керекди. Сёз ючюн, ана тиллеге окъутууну алып айтсам, кёп зат эшитирге тюшеди. «Юйде сабий бла нек сёлешмейсиз тауча», - деп сорсанг, ала уа: «Акцентлери болмаз ючюн»,- дейдиле. Жарсыгъа, бардыла аллайла.

Мен а кесими борчума ала ана тилни дерсине ол неге керекди деген соруну бермезча ишлеуню санайма. Аллай кюннге, даражагъа келсем, бек уллу жетишимге жетгенме дерикме. Билимими, ангылауууму да аямай, дерсле сейир да, магъаналы да болурча этип, сабийлени конкурслагъа да къатышдырлыкъма.

-Жангы окъуу жылны жангычылыгъы недеди?

-Айтханымча, ФГОС-ла. Ала ёргеден-ёрге классла ёрлей барадыла. Болсада ана тиллени иги билмегенлеге ол стандартха тийишлиликде дерс берген къыйынды.

Биз школда окъугъанда, къалай эди? Устаз къангагъа мел бла темаиы жазып, сора анга окъуучуларын юйреттенди. ФГОС-ла бла уа алай тюйюлдю. Сен теманы сабийлеге айтмайса. Анга келиширик оюнну хазырлайса, соруулмы бересе, тюрлю-тюрлю амалла къурайса да, школчула теманы кеслери чыгъарыргъа керекдиле. Аны бла да къалмай, дерсге анализ этерге.

Тилни иги билмегенле ол борчланы къалай толтурлукъларын а ангылайсыз. Башхача айтханда, къургъакъ терминле, мел, къанга шёндю азлыкъ этедиле. Хар дерсден презентацияла къурайса, интерактивный досканы да хайырланаса.

Алай а ишлерге сюйген аланы барысын да этерикди. Сабийле сени учундургъанлай турадыла жангы излемлеге. Бусагъатда бизни, ана тилледен окъутхан устазланы, орус тилли группала бла шарт жууап эшитмей тургъаныбыз жарсытады. Къысхасын айтхан заманда, ала жабылсала, сагъатла аз боллукъдула. Иш хакъны бир жанында къояйыкъ, берген дерслеринг ставка саннга жетмесе, ол сени стажынга саналмайды. Кёп устазланы аллай болумлада ишлерге онглары жокъду. Ма бу проблемаларыбыз жаланда бизники болуп къалмай, миллет тиллени тас болуууна къоркъуу саллыгъын ангылап, тюз оноу этилсе эди деп сакълайбыз. Алай болуруна бек ышанабыз.

Ушакъны **МОКЪАЛАНЫ Зухура** бардыргъанды.

Газет окъуучуну назмусу

Унутулмазлыкъ такъыйкъа

Салам алейкум, «Заман» газетни багъалы редакциясы! Мен, Абдуллаланы Къонакъны жашы Исмайыл, Огъары Бахсан элде туугъанма, анда жашайма, Сизге да биринчи кере жазама. Десем да, «Биринчи устазыма» деген аты бла эртте тагъылгъан бир назмуму иеме, ким биледи, жаратып иш къойсагъыз деген акъылда. Газетибизни окъургъа бек сюйсем да, фахмума артыкъ уллу базыналмай, сизге жазалмай тургъанма.

Жангы окъуу жыл башланады. Белгилисича, ол да адамны жашаунда бир шарт белгиди – насып босагъасыча алай! Огъурлу кюнде атлайыкъ ары! Школгъа жюрюген сабийлерибиз кёпден – кёп болсунла! Билимлиден билимли, насыплыдан насыплы болсунла!

Барыбыз да школну сабийлерибиз. Ары баргъан биринчи кюн эсимде къалгъанды. Назмум да аны юсюнденди. Энди уа билим алыргъа бизни туудукъларыбыз барадыла.

Къолумдан тутуп анам,
Атланнганма школгъа.
Хар мени кёрген адам:
-Бар,-деди,-ахшы жолгъа!

Аллайгъа келсин келген –
Тёгерек къуууанг ауаз!
Сукъланырча хар кёрген –
Сабийден толу арбаз.

Къатыма келип бир къыз:
-Устазынгма мен,-деди.
Ол кёкден тюшген жулдуз,
Ол чакъгъан бир гюл эди.

Мен да къарадым сынап,
Не айтыр деп кюлгени.
Къыз а, башымы сылап,
Алып кетди ол мени.

Сюеле эди анам,
Ызымдан къарап, жарыкъ.
Кёк чуукъ эди алам,
Мен да – жулдузум жанып.

Ол кюнден бери ол къыз
Бир да кетмей эсимден.
Жанныганлай къалды жулдуз,
Жар басса да юсюмден...

Ол кюн биягъы къолун
Узатханды, ышара.
Мен да, туудукъчукъ болуп,
Энтта школгъа бара!..

Хар мени кёрген адам:
-Бар,-деп,-бар, ахшы жолгъа!
Къолумдан тутуп анам,
Ашырады школгъа.

Къатыма келип бир къыз:
-Устазынгма мен,-деди.
Ол кёкден тюшген жулдуз,
Ол устаз къыз, ол эди!

Къармашыу

Устазла, окъуучула да хазырдыла

Республиканы районларында, шахларында, эллерине мектеплени асламысы окъуу жылгъа хазырдыла. Хасанияда 16-чы номерли орта школ а ол жаны бла алчыланы санындады. Аны юсюнден алгъаракълада республиканы Башчысында бардырылгъан кенгешде Нальчик шахар округну администрациясыны таматасы Мухамед Кодзоков эмда окъуу юйлени хазырлыкъларын тинтген комиссияны председатели, профильли департаментни башчысы Светлана Ачмизова да чертип айтхандыла.

Мен ары баргъанымда, кабинетлени иги кесеги жангыртылып бошалгъан эдиле. Къабыргъала, тапкала, терезеле, столла, шинтикле да боялгъандыла. Школну фундаменти, жай эстрадасы, арбазы да тизгинли болгъанды. Учреждениянны тёгерегинде хансла да чалыннгандыла, керексиз юлкюле, терекле кетерилгендиле.

Школну директору Къайгъырмазланы Сюлемен битеу ол ишле устазланы, техника ишчилени, тамата классланы окъуучуларыны эмда аланы ата-аналарыны болушлукълары бла тамамланнганларын айтып, алагъа уллу ыспас этгенди.

1-чи сентябрьде школгъа биринчи кере къыркъ тёрт жашчыкъ бла къызчыкъ келликдиле. Окъуучуланы битеу саны уа 510-нга жетедиле. Аланы окъутурукъ устазла да жетиширча бардыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Алимлерибиз

Къачан да - ал сатырда

Аппайланы Макарны жашы Аскер къарачай-малкъар тилни илму жаны бла тинтиуню мурдорун салгъанладан бириди. Таулуланы араларында илмуланы биринчи кандидатыды, доктор диссертацияны да биринчи болуп къоруулагъанды.

Ол 1916 жылда туугъанды. Атасы жигитлиги бла айтылгъанды, «Дикая дивизияда» къуллукъ этгенди. Батырлыгъы ючюн «За отвагу» деген майдалны 4-чю даражасына тийишли болгъанды. 1915 жылда Шпарка элни къатында австриялы-германлы аскерле бла сермешледе ауур жаралы болуп ёлгенди.

Солдан онгнга: Залийханланы Жанакъайыт, Алийланы Умар, Аппайланы Аскер.

Аскер а алгъа Хабазда, артда Пятигорскну къатында эл мюлк школда окъугъанды. Аны бошагъандан сора ол шахарда пединститутха киргенди. Аны да тауусханда, жашны Ленинградны къырал университетинде аспирантурагъа аладыла. Ол «Диалекты балкарского языка в их отношении к балкарскому литературному языку» деген илму иш жазып, аны 1941 жылда жетишимли къоруулайды эмда филология илмуланы кандидаты болады. Ол бизде тёрт диалект болгъанын биринчи болуп тохташдыргъанды: черек, холам-бызынгы,чегем эм бахсан. Ол заманлада аны монографиясы бек уллу жетишимге саналгъанды.

Аны башха магъаналы иши уа къарачай-малкъар тилни фонетикасы бла байламлы болгъанды. Ол кеси да 1966 жылда басмаланнган биринчи илму грамматикасына къошулгъанды.

РСФСР-ни Жарыкъландырыу министерствосу Аскерни Нальчикни къырал педагогика институтуна жибереди. 1941-1942 жыллада ол анда доцентни къуллугъунда ишлегенди эмда миллет тиллени кафедрасына да башчылыкъ этгенди. Эвакуацияны кезиуюнде уа Тбилисини къырал университетини доценти болгъанды.

Республика фашистледен азатланнгандан сора уа, КъМАССР-ни Совнаркомуну чакъырыуу бла Нальчикге къайтып, алим секретарь болуп урунгнганды, 1943 жылда ноябрьде уа аны Тилни бла литератураны илму-излем институтуну директоруна саладыла.

1944 жылны март айында халкъыбызгъа тюшген къыйынлыкъны хапарын Аскер Макарович Тбилисиде эшитеди. Ол заманда аны юйюрю да бар эди. Юй бийчеси белгили абхазлы жарыкъландырыу Дмитрий Гулияны къызы болгъанды. Даражасы уллу жюрюген къайын атасы анга, миллетинги алышындырып, юй бийченг эм жашынг бла къалыр онг барды дегенинде, ол унамагъанды. «Мен анам бла бирге болургъа керекме, айхай да, кесими юйюрюм бла бирге»,-деп, сёзню алай салгъан эди. Алай юй бийчеси аны бла кетерге сюймегенди.

Ол Къазахстанга кёчюрюлгенди. Кесини бу ишине ол бир заманда да сокъуранмагъанды, алай юй бийчесини этгени аны жюрегине ачы жара салгъанды. Артда иш да ол сынтыл болмагъанды. Аскер ёмюрден ахыргъа кеси жангыз жашагъанды.

Алма-Атада ол къарт анасы Абдунну, эки къарындашын да бир талай излегенди. Ала Талды-Курганда болгъанларын кёпге дери билмей тургъанды. Иш табалмай, ууакъ-тюек жумушла бла баш кечиндире тургъанды.

Ма ол заманда кесини сюйген устазы Николай Константинович Дмитриевге тюбеп къалады. Тюрколог алим, СССР-ни Илмула академиясыны членкорреспонденти Ленинградда Аскерни илму башчысы болгъан эди. Аны сохтасы иш табалмай къыйналгъанын билгенинде, ол аны Алма-Атаны университетини ректоруна алып келеди. Мында тилни бла литератураны кафедрасыны доценти болуп таулула туугъан жерлерине къайтхынчы ишлегенди.

Юйюрюн да билмей тургъанлай тапханды. Урушдан сора Къазахстанны Баш Советине биринчи айыруула баргъандыла. Аскерни агитаторнуча Киров районнга жибергендиле. Анда жашагъан хабазчыла анга анасы, къарындашлары да къоншу Къаратал районда болгъанларын айтхан эдиле.

Артха къайтхандан сора ол 1957 жылдан башлап 1967 жылгъа дери Къабарты-Малкъар къырал университетде малкъар тилни бла литератураны кафедрасына башчылыкъ этгенди. Ал кезиуде студентле окъуу эм методика литература болмай бек къыйналгъандыла. Алай бла ала, устазла, школчула да фонетикадан, лексикадан да керекли шартланы жаланда Аскер Макаровични илму ишлеринде табалгъандыла.

Андан сора да, ол кесинде кёп китап жыйышдыргъанды. Аны библиотекасында башха бир жерде да тюбемегенле да бар эдиле. «Кодекс куманикус» да жангыз анда болгъанды.

Студентле, аны юйюне барып, китапларын хайырланып, конспектле жазып тургъандыла. Ол кёплеге илмугъа жол ачханды. Аны сохталарыны араларында Зумакъулланы Борис, Ахматланы Ибрагим, Тюбейланы Исхакъ, Малкъондуланы Абидат, Гуртуланы Салих, Гузеланы Жамал, Текуланы Мусса эм башхала бардыла. Ол иши ючюн, сохталары ючюн жашагъанды, аланы жюреклеринде ана тилге, эрттегили тюрк маданиятха сюймекликни отун жандыргъанды.

Аскер Макарович къуру ана тилни угъай, фольклорну да уста билгенди. Башха алимле бла бирге ол республиканы битеу эллеринде болгъанды, лингвистика фольклордан, этнографиядан сейирлик материал жыйгъанды. Аны кёп илму ишлери басмаланнгандыла. Ол бир ненча монографияны жазыугъа къатышханды, аланы студентле шёндю да хайырланнганлай турадыла.

Ол 1990 жылда ауушханды. Аны аты ол окъугъан орта школгъа аталса керек эди.

БОТТАЛАНЫ Мухтар.

МАХТАУЛУЛА

Урушда - жигит, урунууда - жигер

Уллу Ата журт урушну жылларында «За отвагу», «За боевые заслуги» деген майдалла бла саугъаланнганла мингле бла саналгъандыла. Алай алгъа юч кере тийишли болгъанла уа бек аз эдиле. Аллай жигитледен бири Бечелланы Борис болгъанды.

Ол Чегем ауузда Акъ-Топуракъ элде 1921 жылда туугъанды. Школну бошагъанлай, 1941 жылда мартда 19-жыллыкъ жашны Къызыл Аскерге къуллукъ этерге чакъырадыла. Кёп да бармай а уруш да башланды. Борис 115-чи кавдивизияны 147-чи артиллерист-миномёт полкуна тюшгенди эмда къаты сермешледе батырлыгъын, кишилигин да кёргюзтгенди. Ёлюм бла бетденбетге тюбеширге анга аз тюшмегенди. Полкну командирлери аны жигитлигин юлгюге келтиргендиле, кёп кере саугъалагъан да этгендиле.

Борис Воронежни тийрелеринде баргъан къоруулануы сермешлеге, Сталинград къазауатха, Украинаны сол жанын, Белоруссияны кюнчыгъыш районларын азатлаугъа, Варшава-Познань эмда Берлин операциялагъа тири къатышханды. Фронтда батырча сермешгенине аны Россейни Къоруулануы министерствосуну Ара архивинде сакъланнган саугъалау документлери шагъатлыкъ этедиле. 1944 жылда 2-чи июньда ол «... Дольск элни тийресинде миномётну къатында къазауат этип кюрешгени, кесини ётгюрлюгю бла душманны артха атаргъа себеплик этгени ючюн» «За боевые заслуги» деген майдал бла саугъаланады.

Бечелланы Борис юй бийчеси Алима бла.

1945 жылда январьда жигит солдат Польшаны Калиш шахарыны къатында, Просна сууну тийресинде сермешледе айырмалы болгъанды. Аны юсюнден гвардиячы подполковник Саварский 1945 жылда 31-чи январьда къол салгъан буйрукъда былай айтылады: «Душман бегиннген жерни тапханды. Аны хайырындан немисли аскерни батареясы чачдырылып, гунч этилгенди». Батыр аскерчи «За отвагу» майдал бла саугъаланнганды».

Урушну ахырында Бечелланы Борис Ораниенбург шахар ючюн сермешледе биягъы гиртчилигин кёргюзтгенди. Душманны эки пулемётун ачыкълап, ала къурутулурча этгенди. Аны ючюн «За отвагу» деген дагъыда бир майдал бла саугъаланады. Берлин ючюн сермешлени юслеринден ол былай эсгергенди: «1945 жылны апрель айында алты кюнню бла кечени Берлин ючюн къаты демлешгенбиз. Фашистле да къара-къазауат этгендиле. Орамла дотла, трамвай вагонла, ташла бла бегитилип эдиле.

Юйлени къабыргъаларында бла бурууларында Геббельсни «Берлин немислиленики болгъанлай къаллыкъды!» деген чакъырыулары жазылып тура эдиле. Ала немис тилде этилгендиле, алай бизге аны кёчюргенлеринде, биз: «Фашистленики уа болмаз!»-деп къошханбыз.

Бечелланы Борис урушну башындан аягъына дери къазауат этип чыкъгъанды. Аны хорлатхан Германияны жеринде бошагъанды. Аскер къуллугъун бет жарыкълы бардыргъаны, жигитлиги эм батырлыгъы ючюн ол Уллу Ата журт урушну 2-чи даражалы ордени, «Варшаваны азатлагъаны ючюн», «Берлинни алгъаны ючюн», «Германияны хорлагъаны ючюн» эм кёп башха майдалла бла саугъаланнганды.

Аскерден 1946 жылда мартда эркин этилгенди эмда олсагъат Къазах ССР-ни Жамбул областына жууукъларын излей кетгенди. Аланы тапханлай, мамыр жашауну къураугъа тири киришгенди эмда 1957 жылгъа дери фермагъа таматалыкъ этип тургъанды.

Орта Азиядан туугъан жерине къайтхандан сора ол, тюз да фронтдача, мамыр жашауда да халкъ мюлкню аягъы юсюне салыр ючюн, кючюн, къарыуун аямай кюрешгенди. Жыйырма жылны Каменка элде связь бёлюмню таматасы болуп ишлегенди.

Бечелланы Борис сабийлерин да халкъны адет-тёрелерине сакъ болургъа, ишден къачмазгъа, таматагъа намыс этерге, Ата журтха кертичи болургъа юйретгенди. Чынтты кишича юй сюегенди, ариу терек бахча салгъанды, ахшы жашла ёсдюргенди.

Залимгери ШОГЕНОВ.

Банк

Ышаннгылы финанс учреждениялары санында

Быйлгъы жылны биринчи августуна «Россельхозбанк» акционер обществогъа адамла салгъан ахчаланы ёлчеми 251,65 миллиард сом болгъанды. Ол сумма жаланда ахыр жети айны ичинде окъуна 15процентге ёсгенди. Башхача айтханда, банкга 34 миллиард сомну сакъларгъа бергендиле, деп билдиргендиле башда сагъылгъан финанс учреждениляны Къабарты-Малкъарда бёлюмюнден.

Адамала артыкъда бек «Пенсионный плюс» деген вкладны сюедиле. Ол битеу да салыннган ахчаланы 40 процентин тутханды. Аны процент ставкалары да жылгъа 8,6 процентге жетеди эм аны бла счётунгу толтурургъа неда башха тюрлю операцияланы этерге боллукъду.

Андан сора клиентле «Классический» деген вкладны да бек жаратдыла. Сёз ючюн, ары адамла ахчаларын Россельхозбанкны банкоматлары бла неда Интернет-офис амал бла салсала, жылгъа процент ставка 10,4 процент болургъа боллукъду.

Бюгюнлюкге бу финанс учреждениляда 2,5 миллион адам вклад ачхандыла. Ахчаларын, ышаныып, ары элтип турууну баш сылтауу банк бек ышаныулу финас учреждениляны санында болгъаныддады. Дагъыда ала адамланы жумушларын жалчытыуда тюрлю-тюрлю шёндюгюлю амалланы кенг хайырланыу бла байламлыды.

Бизни корр.

Нальчикни 290-жыллыгъына

Театрларыбыз: къуралыу эм айныу

Къабарты - Малкъарда 20-чы - 30-чу жыллада культура революция къыстау баргъанды. Нальчик ол жыллада битеу Шимал Кавказда окъуна алчы эди. Мында кинотеатр ишленип, театрла да къараучуну орус, запад классиклени чыгъармалары бла да танышдыргъан эдиле.

Къабарты-Малкъар Автоном областьда бек алгъа орус труппа ишлеп башлагъанды. Аны мекямы, бир къауумланы эсгериулерине кёре, Межсоюзный клубда эди. Бир справкада уа ол Пионерлени юйюнде болгъанды, деп окъуйбуз. Мен билгеннге кёре да, актёрла клубда башлагъандыла ишлерин.

Ол 1936 жылда 1-чи ноябрьде В. Гусевни «Слава» деген пьесасына кёре салыннган оюну бла ачылгъанды. Аллай культура магъанасы болгъан ишге, къуру областьда угъай, битеу къыралда окъуна уллу магъана бергендиле.

Къайдан чыкъгъан эдиле актёрла уа, ары дери профессионал театры болмагъан шахарда? Кёплени къыралны башха шахарларындан чакъыргъан эдиле, мында самодеятельностьха къатышханла да болгъандыла. Ала бары да биригип, жарагъан труппа къуралгъан эди.

Немислиле шахаргъа киргенлеринде, театрны мекямын атдырып, жукъгъа жарамазча этледиле. Алай Нальчикни фашистледен тазалагъанлай, ол биягъы ишин башлайды. Энди труппа «Победа» кинотеатрны аллында промкооперацияны юйюне кёчеди, бусагъатда ол Конструктор бюроду.

1949 жылда аны бла Къабарты театрны бир мекямгъа жыйгъандыла, энчи труппала этип. Коллектив анда жыйырма жылгъа жуукъ кечиннгенди. 1968 жылда бусагъатдагъы Музыка театрны мекямы берилгенде, орус актёрла ары кетгендиле. Ол жыл анга Максим Горькийни аты да аталгъанды. Бюгюннге дери да ишин анда бардырады.

Москвада 1935-1940 жыллада ГИТИС-де малкъар, къабарты актёр студияла окъугъандыла. Алай ала андан къайтхынчы сакълап турмай, республиканы башчылары Нальчикде миллет театрла ачаргъа дейдиле. Алай бла малкъар колхоз - совхоз махкеме къуралады. Аны мекямы къалайда болгъаны, жарсыугъа, белгисизди. Ол 1939 жылда 7-чи декабрьде К. Тренёвну «Любовь Яровая» деген пьесасына кёре салыннган оюну бла ачылгъанды. Аны режиссёру Акъайланы Къасым эди.

Кёп да бармай Москвада окъуй тургъан студия къайтханы себепли, биринчи театрдан фахмулуланы сайлап, бир труппа къуралады. Анга ол замандагъы Пионерлени юйю бериледи. Ол заманда ЛУГ-ну жанында эди, артда анда КъМКъУ-ну медицина факультети орналгъанды. Ол мекямны сакъланнган сыфатын сиз кёресиз. Мени архивимде Москвадан къайтхан актёрла устазлары А. Андерс эм труппаны башчысы Н. Леготин бла аны аллында бирге тюшген суратлары да барды. Жашланы, къызланы бетлеринде, халлеринде болгъан къууанч, жангы жашаугъа ийнаныу бизге да кёчмей къалмайды.

Жарсыугъа, ол къууанч кёпге бармагъанды. Немислиле Нальчикге киргенлеринде, мекямны атдыргъандыла. 1943 жылда фашистлени мындан къыстагъандан сора Малкъар театр кесини ишин жангыртханды. Бир жылдан битеу да малкъарлыланы сюргюннге ашыргъанларында, халкъ онюч жылны сахнадан таулу сёзню эшитмегенди. Артха къайтып, экинчи кере аны отун жандыргъандыла. Боташланы Иссаны «Таулада танг жарыйды» деген драмасын бусагъатдагъы А. Шогенцуков атлы драма театрда кёргюзтгендиле. Ол жыллада анда юч коллектив - малкъар, къабарты, орус -труппала ишлегендиле.

1991 жылда малкъарлыла, кеслери энчи мекямлары болурун излеп, андан Политпросвещенияны юйюне кетгендиле. Ол бу ишге жарагъан мекям тюйюл эди. Алай Къулийланы Къайсын атлы малкъар къырал драма театр 23 жылны анда кечинип келеди.

Къабарты колхоз - совхоз театр 1936 жылда ишлеп башлагъанды. Бир къауумла айтханнга кёре, ала Пионерлени юйлеринде орналгъандыла. Профессионал актёрла Москвадан республикагъа къайтхандан сора биринчини чачып, аладан бир труппа къуралгъанды. Ол да ишин Малкъар театр бла бир мекямда бардыргъанды.

1949 жылда орус эм къабарты труппаланы республиканы башчыларыны оноуу бла бусагъатдагъы А. Шогенцуков атлы театргъа жыядыла. Сейир этерчады, бу мекямны юсюнден театрланы бек тамата келечилери окъуна жукъ айталмайдыла. Бюгюннге дери къабартылы актёрла анда ишлеп келедиле. Оруслула уа 1968 жылда жангы Музыкалы театргъа кетедиле.

Музыкалы театрны ачылыуунда, республикада Музыкалы театрны болуруна да уллу къыйын салгъанды ол замандагъы культура министр Константин Эфендиев. Ол кезиуню юсюнден «Годы, события, люди» деген экитомлугъунда жазады. Алайды да, театр 1968 жылда 27-чи январьда ачханды къараучугъа эшиклерин.

Проектни Москвадагъы «Гипротеатр» институтну ишчилери Е. Ландау, Р. Гаспарян, И. Брук хазырлагъандыла. Къурулуш материалларын, сёз ючюн, блокланы, Арменияндан, фойени башында «кюзгюлени» Германияндан келтиргендиле. Залдагъы шинтиклени уа Константин Касимович Ленинградда заказ этген эди. Аны акъылына кёре, ала Москвадагъы Кремльдеги Съездлени дворецинде шинтиклеча болургъа керек эдиле.

Ингирде «Аминат» деген балетни кёргюзтгендиле. Бир жылдан а Москвадан ГИТИС-де окъуй тургъан жырчыла да къайтадыла. Ала К. Листовну «Севастопольский вальс» деген опереттасына чакъырадыла. Къабарты- Малкъарда балети, жырчы къауум, хору, оркестри да болгъан жарагъан театр ишлеп башлагъаны кёрюннген эди.

Биз барыбыз да сюйген мекям, жарсыугъа, арт жыллада узакъгъа созулгъан ремонтха жабылып, артистле къыйналып турадыла. Кюз артына аны ачар мурат барды да, ол кюнню ашыгъып сакълайбыз.

Башы ачыкъ театрны юсюнден мен биринчи кере анамдан сабийлей хапарлы болгъан эдим. Ол Къулбайланы Людмиланы жырлагъанын анда эшитгенин айта эди. Бир талай жылдан сора мен, «Заман» газетде ишлей, РСФСР- ни халкъ артисти, булбул ауазлы жырчы бла интервью бардыра соргъанымда, ол Жашил театрны сахнасына 1958 жылда чыкъгъанын билдирген эди.

Мекям а 1957 жылда ачылгъанды, аны архитектору Гамлет Мосулишвилиди. Быллай кёрюмдюсю болгъан амфитеатрла бурунгу Грециянда бла Римде тюбегендиле, артда уа башха къыраллада да ишлегендиле. Аны къурулушун бардыра, Долинскни бек ариу жериндан бирини табийгъатын тап тюшюргендиле. Архитектор, бир жукъну бузмай, кетермей, бютюн Нальчик черекни, Трек атлы кёлню, алайдагъы жерни башындан энишге дери тигирек болгъанын да уста хайырланнганды.

Сёзсюз, бу айбатлыкъ Мосулишвилини фахмусун, жууаплылыгъын кёргюзтеди. Аны сахнасы жарты тогъай кибик формалыды, узунлугъу 18 метрди, кенглиги уа - 16. Къараучула олтургъан жерле ал тизгинледен башлап кёбейе, бийикден бийик бола да барадыла. Секторланы орталарында адамла жюрюрча жолчукъла да алагъа таплыкъгъа деп этилгендиле.

Мында кёп белгили коллективле, жырчыла къууандыргъандыла бизни кеслерини концертлери бла. Арт жыллада ол республикалы байрамланы, кёп тюрлю къууанч мероприятие бардыргъан, Нальчикни жамауатыны бек сюйген жериди. Анга алгъынгы магъанасы 2007 жылдан къайтханды, анда тынгылы ремонт ишле бардыргъандан сора. Ол кезиуде, аны ал жанындан иги да кётюрюп, бир этажына дагъыда къошхандыла.

Энди ол классикалы стильде ишленген дворецге бек келишеди. Аны акъ колоннаны, кёзге ариу кёрюнюп, керти да, театргъа ушатхандыла. Бери чыракъ тартыргъа Италияны специалистлери келгендиле, аллай концерт оборудование битеу регионда да жокъду.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратланы автор алгъанды.

Къулийланы Къайсын атлы малкъар къырал драма театр.

Али Шогенцуков атлы къабарты къырал драма театр.

Драма театрны кёрюмдюсю. 1938 жыл.

КУЛЬТУРА

«Суратларынг музейде магъылсала, къарыулу, къарыусуз жерлери да терк кёрюнедиле»

Ахматланы Леуан дайым да кёрмючлеге къатышхан, тохтамай усталыгъын ёсдюрюп тургъан художникледенди. Ол малкъар театрда иши ючюн КъМР-ни Къырал саугъасына тийишли болгъанды. Халкъла аралы чыгъармачылыкъ академияны члениди, Мечиланы Кязимни бла Михаил Лермонтовну майдаллары бла да саугъаланнганды.

Быйыл Леуан 55-жыллыкъ юбилейин белгилегенди. Кёп болмай аны Ингушетияда энчи кёрмючю ачылгъанды. Анга ол республиканы сыйлы алтын белгисин да бергендиле. Быланы барын да эсге ала, Ахмат улу бла тюбешип, интервью этгенбиз.

- Арт заманда художникле шуёхлукъну байлар ючюн къаты кюрешедиле. Сени да Ингушетияда бу экинчи кёрмючюнгдю. Ол не бла байламлы эди?

- Биринчи кере азербайджанлы суратчы Эльнур Расулов бла къурагъан эдик. Анда кёрмючле эки ыйыкъ барадыла. Бизникине уа, къараучу асыры барып тургъандан, айгъа жууукъ тутхандыла. Ол заманда дагъыда анда экинчи кере да къураргъа боллугъун айтхан эдиле.

Кёп болмай Нальчикде Суратлау искусствоны музейинде ингушлу художниклени кёрмючлери болгъанды. Ол заманда да сёлешгенбиз. Мындан Геннадий Темирканов, андагъы Культура министерствогъа къагъыт жиберип, ала да ыразылыкъларын билдирип, алай бла ачылгъанды Къарабулакъда Ингушетияны Суратлау искусстволарыны къырал музейинде мени кёрмючюм. Бу жол а жаланда кесими ишлеримдиле, ала 120 жетедиле.

Ары андагъы суратчыланы союзуну таматасы, РФ-ни халкъ художниги Мурат Полонкоев, Парламентлерини келечилери да келгендиле. Бары да кёп ариу сёз айтхандыла. Искусство къуру культура иш болуп къалмай, аны жамаат – политика магъанасы барды, деп алайын да белгилегендиле. Коллегаларыбыз бла бир бирни эрттеден бери таныгъаныбыз ючюн: «Леуан мында къонакъ тюйюлдю, бизни шуёхубузду», - деп кёлюмю кётюргендиле. Арада ол жылыулукъ, шуёхлукъ манга бек багъалыды.

- Мындан биргенге баргъанла уа болгъанмыдыла?

- Додуланы Аскер келгенди. Ол Лермонтовну майдалы бла къуру мени саугъалап къоймай, аны музейге да бергенди. Телевидениядан да болгъандыла журналистле. Бек жарыкъ тюбегендиле бизге. Бир республикадан бирине барлыкъ болсанг, машина тапхан, суратланы элтген ауур ишди. Анга Ингушетияны Культура министерствосу, Нальчикдеги «Эльбрусоидни» башчысы Аналаны Марат да болушхандыла да, алагъа жюрек ыразылыгъымы билдиреме.

«Натюрморт».

«Жангы къош».

- Ингушлу къараучуну бек жаратханма, дейсе. Не бла башхады ол бизникинден?

- Бизде кёрмючле терк - терк боладыла, художникле да кючлюдюле, ахшы школлары барды. Аны себепли къараучу алай тансыкъ болмайды суратлау искусствогъа. Сора авторну къалайда кемчилиги барды, дегенча келедиле суратлагъа къараргъа.

Ингушетия жаш республикады, профессионал суратчылары биздеча бир болмагъанлыкъгъа, анда бу искусствогъа уллу эс бурулады. Аланы барыны да ишлерин жыйып, музей кеси ариу альбомла чыгъарады. Къараучу кёрмючге бир уллу байрамгъа келгенча жыйылады, къызыу кюн жауун жауун, анга къууанганча алайды аны хали.

Мен Ингушетиягъа атап философия магъаналы он сурат ишлегенме. Аны сыфатын былай тюрлю ачыкълагъанма: жерде ташлада, къуругъан тереклени юслеринде къалала сюелип турадыла. Ол халкъ, къыйынлыкъладан къутулуп, кесин сакълап, бюгюн да жашау бардырады дегенни айтады, аны кючюн кёргюзтеди. Быллай ишле къараучугъа жууукъдула, аны тарыхын ачыкълагъаны ючюн.

- Леуан, сени коллегаларынга сансыз болмагъанынгы, хар неге да къатышханынгы, хазна кёрмюч къоймай барып къарап кетгенинги мен ахшы къылыгъынга санайма. Аны художникчамы огъесе адамчамы борчунга санап этесе?

- Бир кезиуде союзну правленине киргенме да, ол заманда аны атындан да этгенме бир талай жумушну. «Таулу художниклени кёрмючлерин мен къурайым»,- деп аны къолгъа алгъан эдим. Аланы да бардырып, бизни суратчыланы бирге жыйышдырып, альбом да чыгъаргъан эдик. Андан кетгенимден сора да жумушу болгъан сёлешип тургъанды. Ол иш да бек игиди, алай аны бла кюрешеме десенг, кесинги чыгъармачылыгъынга заманынг аз къалады. Артда мен ишими сайлагъанма.

Сора сени жюрегинг адамлагъа ачыкъ болмаса, аллай жумушну борчха санап тындыргъан тынч тюйюлдю. Биргенге ишлегенни, бир искусство бла кюрешгенни сыйын кёрюрге керекди. Хар художникге да аны кёрмючю туугъан кюнюнден эсе багъалыды. Аллай сагъатында барып, аны алгъышламасанг, санга да киши келлик тюйюлдю. Кёрмючлени магъанасы художникге бек уллуду. Ишлери мастерскойда бирге жыйылып тургъанда алада кемчиликле эсленмейдиле, музейде къабыргъалагъа тагъылсала, ол заманда къарыулу, къарыусуз жерлери кёрюнюп къалады.

Мени кёрмючюме Ингушетиядан, Къарачай-Черкесден да келген эдиле да, манга да бек иги кёрюннген эди. Ким да алайды. Энди Къарачайгъа да чакъырып турадыла да, андагъы къараучуну да чыгъармаларым бла танышдырыр муратым барды.

Дагъыда кёчгюнчюлюкню сынагъан халкъланы художниклерини ишлеринден быйыл май айда Грозныйде А. Кадыров атлы музейде кёрмюч ачылгъан эди. Ары бизден да баргъандыла ол темагъа жораланнган чыгъармала. Андан малкъарлыланы бла къарачайлыланы ишлерин Дагъыстаннга элтгендиле. Ол да шуёхлукъну шартыды. Сёзсюз, быллай ишле халкъланы араларында мамырлыкъны туудурадыла.

- Бюгюнлюкде жашауда художникни жери уллумуду?

- «Искусство не затха керекди? Не ючюн кюрешесе? Кёрмюч этсенг, не зат берликдиле аны ючюн?» - деп соргъанла бардыла. Мен бир башха жумушха бёлюнсем да, дайым да тутхан ишим бла кюрешип, кёрмючле этерге кереклисин унутмайма. Экинчи кюн: «Муну бошагъан этерик эдим, тюнене кюрешсем»,- деген акъыл келиучюдю. Тёгерегингде сюйген адамларынг, сени сюйгенле болсала, жюрегингдеги чыкъмай къалмайды. Хар заманда да кёрмючле болургъа керекдиле, ханс чыкъгъанча, терекле чакъгъанча.

Аллах сайлап биреуге ол хунерни берген эсе, аны жукълатып къоймай, эринмей, эрикмей, усталыгъын ёсдюрюрге борчлуду. Ол заманда иш кесин сюйдюрген этеди. Аны сюйюп, анга табынып турургъа керекди. Жашауда берекетни бла искусствону базманнга салып ёнчелесек, искусствону терен магъаналыгъы, къудурети хорлап кетеди. Ол магъаналы болур ючюн а, художник тохтамазгъа керекди, ач - жаланнгач болама деп къоркъмай.

Искусство художникни энчи иши тюйюлдю. Ары дери халкъындан чыкъгъан акъылманланы да эсде тутуп, озгъан ёмюрлерин, тарыхын, фольклорун да билип, алай ишлерге керекди. Ол заманда анга ючю келеди, халкъыны адамы болады. Кёпле тёгерекде аламатлыкъны, табийгъатны айбатлыгъын кёрмейдиле, анга эс бурмайдыла, художниг а аны суратха тюшюрсе: «Къалай ариуду», - дейдиле. Ол болгъан затны бояулары бла кёргюзтеди. Аны кючю уллуду.

- Кёрмюч къурай, не затха эс бураса?

- Хар суратчыны кесини энчи хаты болургъа тийишлиди. Мен аны тапханма, деп ышанама. Сора кеси кесинге кертичи болуп кюрешип турсанг, аны магъанасы, хайыры да чыгъады. Мен осал ишлерими кёрмючде бир заманда кёргюзтюрюк тюйюлме. Графикагъа да уллу эс бурама. Нальчикдеги кёрмючде аны бла да шагъырей этгенме.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратланы автор алгъанды.

Хорлам

Асланбек Кушхов – дунияны чемпиону

Москвада пауэрлифтингден дунияны чемпионаты бардырылгъанды. Анга онбир къыралдан мингден аслам спортчу къатышхандыла, аланы араларында бизни республикадан Асланбек Кушхов да болгъанды. 140 килограмм ауурлукъ категорияда эм иги кёрюмдю болдургъанды. Ол жатып 250 килограммны кётюргенди.

Асланбек кёп жылланы МВД-да ишлегени бла бирге спорт бла кюрешгенлей да турады. Спортну халкъла аралы класслы устасыды, штанганы жатып кётюрюуден Европаны бла Евразияны чемпионуду.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы.

Юйретиуле

Иссилик къоркъуулуду

Къабарты-Малкъарны Саулукъ сакълау министерствосу къызыу кезиуде адамлагъа кёбюрек суу ичерге кереклигин эсгертеди. Быллай кюнледе кофеинни бла ичгини ахырысы ба да къояргъа тийишлиди.

Бу иссилик бютюнда уллайгъанлагъа бла гитчелеге къоркъуулуду. Жарсыугъа, «тепловой удар» болгъаннга биринчи болушлукъ къалай этилгенин кёпле билмейдиле. Ол а бир-бирледе адамны саулугъуна уллу заран салады, ёлюмге окъуна келтиреди.

Аны ышанлары: температура терк кётюрюледи, къалтрауукъ басады, кома. Къызыудан адам къарыусуз болгъанын эслеген эсегиз, мычымай терк медицина болушлукъ этиу службаны чакъырыгъыз. Врачла келгинчиге дери уа онгсузну салкъын жерге жатдырыгъыз, кийимлерин тешигиз, юсюн суу жан жаулукъ бла ышыгъыз. Алай аны сууукъ суугъа кийирмегиз-температураны терк тюрлениую да иги тюйюлдю. Аны эси аумагъан эсе, суу ичиригиз.

«Тепловой ударданъ» сора адам бир ыйыкъ чакълы заманны иссиликни къыйын кётюрлюкдю. Аны ючюн кюннге чыкъмазгъа, ауур иш бла кюрешмезге керекди.

КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну пресс-службасы.

ХАЛКЪЫБЫЗНЫ АЙТХЫЛЫ УЛАНЛАРЫ

Кертиликни бла тюзлюкню жакъчысы

1918 жылда 21-чи мартда Къабартыны эм Малкъарны уруннганларыны 1-чи съездлери бардырылгъанды. Къалабекланы Солтан-Хамит бла Акъайланы Хажи-Мырза аны ишине къатышхандыла. Анда уа Нальчик округда Совет власть тохташдырылгъанды. Алай аны душманладан къоруулургъа керек эди. Къысха заманны ичинде ишчиледен бла эллиледен Къызыл Аскерни отрядлары къуралгъандыла. Алагъа уа халкъны бек ышаннгылы эм батыр жашлары жазылгъандыла.

Аллайладан бирлери уа Огъары Чегемден Акъайланы Хажи-Мырза болгъанды. Ол Къалабекланы Солтан-Хамит бла бирге Энейланы Магомет, Ностуланы Юсуф, Мусукаланы Ахмат Къызыл Аскерге жыйгъан малкъарлы отрядлагъа адамла алып келгенди.

Ол кезиуде Серебряков да революциягъа къажау отрядла къурагъанды. Хажи-Мырза, ала бла кюрешге жигер къатышып, кесини халкъыны иши ючюн къанын - жанын да аямагъанды. Ётгюрлюгю, къураучу хунери бла атын айтдыргъанды. 1919 жылда январь айда уа Акъай улу Энейланы Магомет, Ностуланы Юсуф бла бирге 1500 къызыл аскерчиси болгъан малкъар полкну Деникинни аскерлери бла урушха Нальчикден фронтха атландыргъанды.

Терк областьны Халкъ советини уруннганлагъа чакъырыу сёзюнде былай айтылгъанды: «Эй, эркинлик алгъан таулула! Атлагъа минигиз, душман босагъагъа келип тохтагъанды». Бу сёзле Акъайланы Хажи-Мырзаны жюрегине да жол табадыла. Ол Къызыл аскерни отрядлары бла Уллу Къабартыдан Гитче Къабартыгъа кетгенди, политкомиссар болуп, Муртазовода, Владикавказда сермешледе отрядны аллында баргъанды, аскерчилени жигитликге кёллендиргенди.

Ол кезиуде Н.Ф.Гикало командирлик этген 12-чи Къызыл аскер Владикавказны акъла алгъандан сора Чечен жанына кетгенди. Къабартылы эм малкъарлы отрядла да Гикалону аскерине къошулгъандыла. Мында уа Акъайланы Хажи-Мырза къабарты-малкъар ротаны политкомиссары болуп къуллукъ этгенди.

Акъайланы Хажи-Мырза уста темирчи эди. Ол оракъ, бичакъ, мужура, къама ишлемеген, чагасын, балтасын жамамагъан тийреде киши да болмаз эди. Аны аллына жарлыла къоркъмай, буюкъмай баргъандыла, жумушларын айтхандыла.

Ол халкъны эзгенлени, адам къыйынын ашагъанланы кёрюп болмагъанды. Андан эди аны Октябрь революциягъа алай кёлю бла берилгени.

Анга Гикало берген удостоверенияда былай жазылыпды: «Бу документ Акъайланы Хажи-Мырзагъа ол керти да Терк областьдан совет аскерле артха кетгенде, кеси аллына къуралгъан акъ аскерни властына бой салмай, къызыл аскерле бла кетгени ючюн бериледи. Ызы бла ол 1-чи энчи къуралгъан къызыл аскерчи отрядлада Къабарты-Малкъар ротаны политика комиссарыны къуллугъун толтургъанды. Анга къаллай жууаплы ишни да ышаныргъа боллукъду».

Малкъар кесини жашау сынаулары болгъан жигер жашларын: Энейланы Магометни, Ностуланы Юсуфну, Мусукаланы Ахматны, Акъайланы Хажи-Мырзаны эм башхаланы башчылыкълары бла Север Кавказда Деникинни аскерчилери бла сермешлеге ийгенде, Серебряковну жут аскерлери, Къабартыны къолгъа этип, Малкъаргъа ёшюн ургъандыла. Болсада алагъа хар тау ауузда да къажаулукъ кёргюзтюлгенди. Душман, не бек кюйсюз болгъан эсе да, Малкъарны бюгалмагъанды. Халкъ акъ аскерлеге къажау бирден сюелгенди.

1918 жылны ахырына Деникинни аскерин тёгерегинден алып, аны ырбыннга къыса башлайдыла. Къызыл Аскер бир жанындан, партизанла экинчи жанындан алып, акъланы седиретедиле, аякъ тюплеринде от жандырадыла. Алай бла душман кёп бармай ууатылады.

Къызыу сермешледен сора 1920 жылда 11-чи мартда Къабартыда эм Малкъарда Совет власть орунуна къайтады. Бизни жигит жашларыбыз Владикавказны акъ аскерледен азатлургъа тири къатышадыла. Север Кавказда алай бла Совет власть толусунлай тохташады. Андан сора жашларыбыз, эллерине къайтып, мамыр жашауну башлайдыла.

1920 жылда мартда жаш урушдан Гикало къол салгъан аттестаты бла келгенди. Ол документде былай жазылады: "Бу аттестат Акъайланы Хажи-Мырзагъа ол 1919 жылда сентябрьден башлап отрядда болгъанына шагъатды. Ол жигитлиги, ётгюрлюгю бла кесин чынтты аскерчича, политкомиссарча кёргюзтгенди…»

Ол жыл 5-чи мартда Терк областьда къозгъалыулагъа къажау кюрешген Къызыл Аскерни штабыны жыйылыуунда Акъайланы Хажи-Мырза Къабарты ревкомгъа членнге сайланнганды. Бу ишин да бет жарыкълы толтургъанды. Советлени съезди болгъунчугъа уа, Къабартыда бла Малкъарда власть органланы ишлерин ревком тамамлагъанды.

Нальчик округну келечилерини 1-чи съездлери 1920 жылда июль айда чакъырылгъанды. Анда уа Хажи-Мырза округну толтуруучу комитетине айырылгъанды. Ол жыл Нальчикни Советини съезди 26-чы ноябрьден 1-чи декабрьге дери баргъанды. Анда да Акъай улун, толтуруучу комитетине айыргъандыла. Бу борчун да ол тюз ниетли, хар замандача, жигерликни юлгюсюн кёргюзте, толтургъанды. Малкъар халкъны ышаннгылы башчыларындан бири болгъанды.

Терк областьны халкъларыны съездини делегаты Акъайланы Хажи-Мырза анда да тау миллетлени жашаулары, ишлери бла байламлы кёп вопросланы юсюнден сёлешгенди. Артыкъда малкъарлыланы сейирлерине айырып эс бургъанды.

1921 жылда 6-чы апрельде Малкъар округну Советини биринчи съезди ишин башлагъанды. Акъайланы Хажи-Мырза аны да делегаты эди. Анда аны округну толтуруучу комитетине членнге, ызы бла уа исполкомну президиумуну членине сайлагъандыла. Бу къуллукъларында да ол халкъына жаны - къаны бла къуллукъ этгенди. Къабартыны уруннганлары бла къарындаш шуёхлукъну кючлерге уллу къыйын салгъанды. Ол тау элледе колхозла, совхозла къураргъа, жолла ишлетирге башчылыкъ этгенледен бирлериди.

Халкъыны ётгюр жашы урушда, мамыр жашауда да миллетини намысын кётюргенди, жигерлиги, адеби-къылыгъы, сёзюню кертилиги, ишини тынгылылыгъы бла атын айтдыргъанды. Отузунчу жылланы ахырында, саулугъу осал болуп, дуниядан кетгенди.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

Тансыкълыкъ

Къайсынны эсгертмесини къатында тюбешиу

Любовь Моисеевна Гордиенко Нальчикде тууп ёсгенди.Жашауну иги кесегин да мында ётдюргенди. Коммунист партияны шахар комитетинде битеулю бёлюмню таматасы болуп кёп жылланы ишлегенди. Онеки жыл мындан алгъа уа, баш иеси ауушхандан сора, Москваны къатында Зеленогорскда жашагъан къызына кёчгенди.

Бюгюнлюкде анга 85 жыл болады, алай ол тириди, ариулугъун да тас этмегенди. Кеси да Къабарты-Малкъарны, Нальчик шахарны, сабийлиги, жашлыгъы озгъан жерлени унутмайды. Кёплени таныйды, телефон байламлыкъ жюрютеди. Келсе уа, ала бла да тюбешип, эртте заманланы эсгерирге бек сюеди.

Ма шёндю да Любовь Моисеевна бери келип турады. Биз экибиз да Къулийланы Къайсынны эсгертмесини къатында тюбешип, ушакъ этгенбиз. Ол бу жол Нальчикге энчи жумуш бла жетгенин айтды. Аны атасы Моисей Гордиенко НКВД-да къуллукъ этгенди. Уллу Ата журт уруш башланнганда, ол немислиле самолётладан атхан листовкаланы жокъ этиуге, бомбардировкаланы кезиулеринде юйлеге тюшген отну ёчюлтюуге тири къатышханды, низамны сакълау жаны бла да магъаналы иш бардыргъанды.

Бир жол а Лескен элде къуллугъун толтура тургъанлай, аягъына окъ тийип, жаралы болады. Аны Север Осетияны эллеринден бирини школунда орнатылгъан госпитальгъа тапдырадыла. Ол солдатладан хапарын юйюне билдиреди. Юй бийчеси Надежда къолунда тёрт гитче сабийи болгъанына, уруш къыстау бара тургъанына, къыш сууукълукъгъа да къарамай, баш иесин кёре барыргъа таукел болду.

Къоншу къатындан пальто да тилеп алгъан эди, алай госпитальгъа уа баралмагъанды. 1943 жылда Моисей жаралырындан тюзелмей ауушады. Аны, башха ёлген аскерчиленича, осетинли элни къатында дуппурда асырагъандыла. Артда алайда аскерчилени намысына стела салыннганды, тёгереги да бегитилгенди.

Уруш бошалгъанлы келир жыл жетмиш жыл боллукъду. Алай бюгюнлюкде да стелада алайда асыралгъанланы тукъумлары жазылып тюйюлдюле. Эсгертме, жылдан-жылгъа тозурап, осал халгъа келгенди. 2002 жылда уа, элни суу басхандан сора, алайдан адамла да кёчюп кетгендиле да, ол атылып къалгъанды. Гордиенкола элни администрациясыны таматасына барып, эсгертмени юсюнден айтхандыла. Андан сора аны тёгерегини тизгини жыйылгъанды, кеси да акъланнганды. Болсада адамланы атлары уа жазылмай къалгъанды. Администрацияда анда асыралгъанланы тукъумлары жокъду.

Любовь Гордиенко бу кюнледе Нальчикге келип, республикада ич ишлени министрине тюбеп, жарсыуун билдиргенди. Сергей Васильев олсагъат тиширыугъа машина да берип, аны биргесине адам да жибергенди. Ол Север Осетия-Аланиягъа баргъанды, администрациягъа къайтып, атасы алайда асыралгъанына шагъатлыкъ этген къагъытны Санкт-Петербургда Къырал архивден алып келгенин да билдиргенди.

Любовь Моисеевна башхаланы тукъумлары, атлары да Санкт-Петербургда архивде болгъанларын айтханды. Алай шагъатлыкъ къагъытланы жаланда жууукъларына бередиле да, ол аланы алалмагъанды. «Энди «Жди меня» бериуню юсю бла Север Осетия-Аланияда Галон элчикде асыралгъанланы жууукъларын излер муратым барды. Уллу Хорламны 70-жыллыкъ юбилейине эсгертмеге аланы жазалсакъ, бек иги боллукъ эди. Азатлыкъ ючюн жан берген жигитлени сабийлери,туудукълары аланы къабырлары къайда болгъанларын билселе, келип, алларында баш урур эдиле, жюрек хошлукъ да табар эдиле»,-дейди фронтчуну къызы.

Ушакъ эте келгенибизде, Любовь Гордиенко Къулий Къайсын бла Нальчикде къоншуда жашагъанын да айтды, аны бла байламлы кёп шартны да эсине тюшюргенди. Ахырында уа закийни эсгертмесини къатында суратха тюшерге сюйдю. Мен да аны тилегин толтурдум.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алгъанды.

ЖЫЛЛА ЭМ АДАМЛА

Аны билими, сынауу, акъыл сёзю бюгюн да изленедиле

Не тюрлю ишде да башламчыла, алчыла боладыла. Ала муратларына жетер ючюн, не къыйын жолну барыргъа да таукелдиле.

Къабарты-Малкъарда аллайла хар заманда да болгъандыла, бусагъатда да бардыла. Аладан бирлери Шахмырзаланы Сагидни жашы Юрийди. Ол не бла белгилиди халкъына? Атын айтдырырча къаллай жетишимле болдургъанды? Бек алгъа Малкъарда биринчи инженер-гидротехникди, РСФСР-ни сыйлы мелиораторуду. Аллай даражагъа жетгинчи Юрий республикада сюргю жерлени сугъарыуну инженер системасын къурагъанды, тау жайлыкълагъа быргъыла бла суу чыгъаргъанды, эллени, жерлени ырхы басмазча, таламазча, череклени кирлендирмезча кёп жангылыкъланы авторуду.

Ол 1932 жылда Тёбен Чегемде туугъанды. Сабийлигинде, жашлыгъында да Уллу Ата журт урушну, кёчгюнчюлюкню къыйынлыкъларын сынагъанды. Алай къачан да атасы, Къабарты-Малкъарны халкъ поэти, республиканы школуну сыйлы устазы, кёл этдиргенди, жашауда тюз жолну сайларгъа болушханды. Бек алгъа уа жашына халкъын сюйюуню, иш кёллюлюкню осуят этгенди.

Аллай къайгъырыулукъ, акъыл сёзле Юрийге жашау жолунда абынмай, жангылмай барыргъа онг бергендиле. Алай бла ол колхозда малчы, сабанчы болуудан КъМАССР-ни мелиорация эм суу мюлк министрни орунбасарына дери ёсгенди.

Айхай да, жашха окъууун эртте башларгъа тюшмегенди. Жаланда 12-жыллыгъында баргъанды 1-чи классха. Ол кезиуде уа колхозда абаданла бла тенг ишлегенди. Алай эте, жылданжылгъа къарыу алгъанды, билимин ёсдюргенди. Бир заманда слесарь, тракторчу болгъанды, ызы бла комбайн жюрютгенди, артда уа электростанцияда машинист эди.

10-чу классны бошагъанлай ол 1956 жылда Фрунзеде Къыргъызстанны эл мюлк институтуна киргенди. Анда бир жыл окъугъанлай, халкъыбыз туугъан жерине къайтханы бла байламлы Новочеркасскде инженер-мелиоратив институтха кёчюп, аны бошагъанды. Бахсанда суу салыу системаны начальниги болгъанды, ызы бла элледе эм тау жерледе суу ызланы управлениясына башчылыкъ этгенди.

Андан сора уа «Суукъурулуш» управлениянны таматасы болгъанды, жангыдан къуралгъан Министерствону баш инженерини къуллугъуна салыннганды. Анда уа сау он жылны ичинде эллени эм тау жайлыкъланы суу бла жалчытыуну борчун бет жарыкълы толтургъанды.

Юрий Сагидович бир ишни башласа, аны ахырына жетдиргинчи тынчаймагъанды. Ол бек биринчи болуп СССР-де эл жерледе суу ызлагъа бир арадан башчылыкъ этиу службаны къурагъанды, сууланы кирлендиргенлени юслеринден материалла жыйып, алагъа къажау къаты кюреш бардыргъанды. Терк, Сулак, Самур череклени тийрелеринде суу эм жер байлыкъланы хайырланыуну эм сакълауну схемасын жарашдырыугъа къатышханды. Чегем эм Терк-Кум жер сугъарыу системаны жангыртыуну проектини авторуду.

Кертиси бла да, Шахмырзаланы Юрийни республикада жер сугъарыу эм суу бла жалчытыу ишде къыйыны уллуду. Ол 1970 жылда эллени, жерлени эм коммуникацияланы ырхы басыудан инженер амал бла сакълау жаны бла РСФСР-де правительствону комиссия къуралырына да уллу къыйын салгъанды. Ол ишни юсю бла комплекс программа жарашдырып, аны Къабарты-Малкъарны жеринде жашауда бардырырча этерге РСФСР-ни Министрлерини советини ыразылыгъын алгъанды.

Урууу жолуну 20 жылча бир заманында Шахмырза улу КъМАССР-ни мелиорация эм суу мюлк министрини биринчи орунбасары болуп тургъанды, республиканы суу мюлк комплексини проекткъурулуш комплексине башчылыкъ этгенди, Къабарты-Малкъарны мелиорация эм суу бла жалчытыу жаны бла техника политиканы жашауда бардырыугъа къыйын салгъанды. Ол иш а бюгюнлюкде да магъанасын тас этмегенди.

Ол кезиуде Черек, Чегем эм Эльхотово сууланы алларын тыйып кёлле этиу, Гитче Къабарты, Бахсан эм башха жерлени сугъарыу системаланы, элледе суу ызланы жангыртыу дегенча ишле Шахзмырзаланы Юрийни тюзюнлей башчылыгъы бла тамамланнгандыла. Жер тюбюнде сууланы сюргю жерлени сугъарыуда хайырланыуну да бек алгъа Юрий Сагидович башлагъанды. Кишпекде жер тюбюнден алыннган суу бла Нальчик, Бахсан шахарла толу жалчытылынадыла.

Келир заманда энергия къытлыкъ кёплени абызыратырыгъын алгъадан кёрюп, озгъан ёмюрню 80-чи жылларында Шахмырза улу республиканы специалистлери бла бирге Черек ауузунда электростанцияла ишлерге боллугъуну юсюнден КъМАССР-ни Правительствосуна айтып, аны планын да жарашдыргъан эди. Болсада алагъа къулакъ салгъан табылмагъанды. Алай бла бу магъаналы иш иги да артха созулгъанды.

Къалай-алай болса да, ол тамамлагъан ишлери бла ёхтемленирге боллукъду. Сёз ючюн, аны заманында республикада сугъарылгъан жерле эки кере кёп болгъандыла. Гидротехника мекямланы саны он кереге ёсгенди, тохтаусуз суу баргъан каналланы узунлукълары аслам километрлеге созулгъандыла. Эл мюлкде хайырланылгъан суу ызла да алай.

Юрий Сагидович кёп жылланы «Гидротехника эм мелиорация» журналны жамауат корреспондент пунктуну таматасы болуп ишлеп тургъанды. Ол кёп илму ишлени авторуду. Алада аскер аэродромланы суу бла жалчытыуну, илипинлени эм кёллени тийрелеринде тазалыкъ болуруну, Терк-Малка суу ызны къоркъуусуз ишлерини, эл мюлк жерлени сугъарыучу системаланы кёп жыллагъа ышаныулу ишлерине къайгъыргъанды.

1994 жылда Шахмырзаланы Юрий пенсиягъа чыкъгъанды. Алай кёп да бармай, аны Къабарты-Малкъар къырал эл мюлк академияда лабораториягъа башчылыкъ этерге чакъыргъан эдиле. Тюзюн айтсакъ, бу вузну къуралыуунда окъуна аны къыйыны барды.

Ол Москвагъа жазып, республикада эл мюлк кадрла хазырларча бийик окъуу юй ачылырына эркинлик алгъанды. Аны ючюн эди анга алгъа агромелиоратив институт деп аталгъаны да.

Тынгылы адамлыгъы, терен билими, жер сугъарыуда уллу сынауу болгъан Шахмырза улу 80 жылы толгъанда, академияда ишин къойгъанды. Алай жерни сугъарыу бла байламлы сорлукълары болгъанла бла терк-терк тюбешеди, алагъа кенгеш сёзюн айтады, сынаууна береди. Аллахха шукур, саулугъу, къарыуу да игиди, жамауат ишге къатыша, жашайды.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин

ТАУ ЭЛЛЕ

Туугъан жерим - Жемтала

Сабийлигим, сен жел бешиги,
Сен жылы уям, бек къалам,
Жашил талада жашнап турады
Гюл бахчалыды Жемталам,

- деп жазгъанды Занкишиланы Жагъа жашагъан, мени да туугъан элими юсюнден «Жемталаны гюллери» деген назмусунда. Керти да, эки ариу агъач арасында орналгъан, кесини тамашалыкъ табийгъаты, бай битимлери ол айтылгъан элледен бириди.

Жемталаны 1939-чу жылда Огъары Малкъардан келгенле къурагъандыла. Ала Занкишилары, Ксаналары, Бегийлары, Таукенлары, Моттайлары, Горойлары болгъандыла. Ата журт уруш башланнганда элден 80 эр киши, къазауатха кетип, душман бла бетден-бетге сюелгендиле.

Анга да къарамай, кёчгюнчюлюк, сюргюн. 13 жылдан сора Огъары Жемтала жангыдан аягъы юсюне сюеле башлайды. «Сукан-Суу» атлы колхоз къуралады. Эл бла мюлкню биринчи башчылары Къурманланы Махти бла Ацкъанланы Хусей болгъандыла. Колхозубузну битеу республикагъа атын айтдыргъан а Маммеланы Харун эди. Ишин, элин да сюйген, не заманда да миллети ючюн кюрешген адам.

Битеу республикада окъуна ол бек иги агрономланы бирине саналгъанды. Суу жагъада эгургъа топуракъ, мешхут къуюп, аламат, тымлы тирлик берген жер жарашдыргъанды. Мюлкню Терк участогунда да суу сугъарып, анда ишлегенлеге жашар жерле къурап, алайдан да танг мирзеу алыннганды.

50-чи жылланы ахырында элде орта школну бла клубну къурулушун башлайдыла. Къысха заманны ичинде бу мекямланы ишлеп бошагъан эдиле. Ол кезиуде Огъары Жемтала экинчи кере туугъанды. Бюгюнлюкде анда амбулатория, сабий сад, клуб, школ бардыла, спорт бла кюреширгe сюйгенлеге да спорткомплекс ачылгъанды. Анга аманлыкъчыланы къолундан жоюлгъан полицияны офицери Занкишиланы Къубадийни жашы Кязимни атын атагъандыла.

Элден кёп белгили адам чыкъгъанды. Аланы санында Чубокъланы Рамазанны жашы Алийни, медицина илмуланы докторун айтыргъа керекди. Бусагъатда элни школу аны атын жюрютеди. Поэт, Россейни жазыучуларыны союзуну члени Занкишиланы Якубну жашы Жагъа, филология илмуланы докторлары эм профессорла Гузеланы Магометни жашы Жамал бла Аликаланы Солтанны жашы Рашит бизденди ле .

Жаш тёлюден да кёплени айтыргъа боллукъду: Занкишиланы Къубадийни жашы Казбек дзюдодан Европаны, дунияны да чемпионуду, Занкишиланы Алийни къызы Любовь Нальчикде сабий поликлиниканы башчысыды, композитор, продюсер, Этчеланы Шарафутдинни жашы Музафар КъМР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусуду.

Бу адамла элими атын ариу бла айтдыргъандыла. Мен алагъа не заманда да сый береме. Быллай белгили жашларыбыз бла къызларыбыз кёпден - кёп болуп барлыкъдыла деп ышанама.

Огъары Жемтала гитче болгъанлыкъгъа, айтыр заты барды. Аны жайда жашил чакъгъан битимлери, кырдыгы, къышда тёгерекни акъгъа алгъан къары, таза хауасы, ариу табийгъаты бла ёхтемленмей къалмайса. Жерлешлерим не заманда да бир бирлерине болушлукъгъа келликдиле. Бир ана тапханча, бир юйюрча алай жашай келедиле. Жарсыуда - бирге жарсыйдыла, къууанчны да бирге ётдюредиле.

Хар кимге кесини туугъан жери жуукъ, жарыкъ, аламат кёрюнеди. Эрттен сайын хоразланы къычыргъанлары, ийнеклени ёкюргенлери сабий заманымдан бери эсимде къалгъандыла. Ала шошлукъну буза эдиле, энди туругъуз, жумушгъузну этигиз, дегенча. Терезе аллында терег а, кюн кибик, юйге жарыгъын ие эди. Школгъа ашыгъып, орамны энишге бара, къартлагъа жолугъа, жашла салам бергендиле. Таматала да, саламларын ала, ызларындан къарап, кёп алгъыш этгендиле.

Школдан келе уа, жолну ёрге айланып, юйге жете баргъанлай, къабакъ эшигини къатында, узун агъач шинтикге олтуруп, солуй тургъан къарт ыннаны къатына барып, саулукъ - эсенлик сурай, къучакъласам: «Ай, насыплы бала болгъун, ариу бала»,- дер эди. Ол, жылла жыйыртхан къолчукълары бла башымы жумушакъ сылап, кёп ахшы сёз айта, ал ботасыны хуржунундан конфетле чыгъарып берир эди.

Ол эсгериуле, бюгюн Нальчикде окъуй, ишлей, мени жашаууму жылытып келедиле. Хар заманда ары барлыгъымы ашыгъып сакълайма. Мен да Жемталадан болгъаным ючюн къууанама.

Кесим тенглилени ата журтубузну сюерге чакъырама. Сый, намыс да берейик анга. Окъуюкъ, билейик аны къаллай сейирлик тарыхы, къаллай бай культурасы болгъанын. Не заманда да миллетибизни, туугъан жерибизни келечилери болгъаныбызны унутмайыкъ. Биз этмесек, ким этерикди?!

Бу жазгъанымы да Занкишиланы Жагъаны сёзлери бла бошаргъа сюеме:

Узакъ къалсам, жалан бир айны
Кёрюрге излеп жокълайма,
Жюрек жылыуну жылы уучумда
Мен, сууутмайын, сакълайма.

ЗАНКИШИЛАНЫ Людмила,
Огъары Жемтала эл.
Суратны автор алгъанды.

СПОРТ УСТАЛА

Таулагъа сюймеклигин ахыр кюнлеге дери сакълагъанды

Керимланы Азрет-Алийге аны таныгъанла «тауну баласы» деучю эдиле. Ол СССР-ни альпинизмден устасы, къаячылыкъ спортдан Къабарты-Малкъарны биринчи чемпиону, альпинизмден республиканы кёп кере чемпиону болгъанды. Таджикистанны тёппесине чыкъгъаны ючюн алтын эм доммакъ майдалла бла саугъаланнганды. 1965 жылда Элбрусну башына ёрлеген атлы отрядха таматалыкъ да ол этгенди. «Чегет» канат жолну тау-къутхарыучу службасыны эмда эсеплеу-къутхарыучу службаны да таматасы болгъанды.

Азрет-Алий Бахсан ауузда Жапыр-Тала деген тау элчикде туугъанды. Сюрюучюле аны Адыл-Суу талада малланы кютерге биргелерине элтирге бек излегендиле. Жаланаякъ жашчыкъ жугъутур жолчукълада жюрюрге, тиклеге ёрлерге, тёгерекдеги ариулукъгъа къараргъа бек итиннгенди. Бир жол а аллай тикден кеси тюшалмай къалгъан эди. Ол заманда анга болушлукъгъа альпинистле келедиле. Ким биледи, бу усталыкъгъа сюймеклик таулу жашчыкъны жюрегинде ол заманда туугъан болур эди.

Алай бла ол 1955 жылда «Уллу-Тау» лагерьде альпинистни болушлукъчусу болуп ишлеп башлайды. Спортчуланы аш-азыкъ, керекли оборудование бла жалчытыргъа жууаплы болгъанды. Алай аны жюреги къаялагъа тартханлай тургъанды. Ол альпинизм бла кюрешип башлагъан жаш спортчула бла бирге, лекциялагъа жюрюп, тау башларына ёрлеуню жорукъларына юйренеди. Бу билим анга бир жылдан керек болгъанды: тауда коллегаларындан бирин къутхаргъанда.

«Тау тёппеге биринчи кере ёрлегенимде, тёгерекдеги табийгъатны ариулугъу, къаяланы дементиликлери мени сейирге къалдыргъан эдиле», - деп эсгергенди ол. Туугъан журтуну айбатлыгъын кёргенинде, аны жюреги кёкге жетгенча болгъанды. Ма ол заманда жаш адамланы таулагъа элтирге, бийик жерлерине ёрлерге, халкъгъа бу ариулукъну кёргюзтюп, аланы сейирге къалдырыргъа сюйгенине бютюн да тюшюнеди.

Алай бу муратына жетер ючюн а, анга энтта окъургъа, усталыгъын ёсдюрюрге керек эди. Тау тёппелеге отуз кере чыгъандан сора уа спорт разрядха тийишли болады. 1959 жылда Азрет-Алийни «Жантуугъан» лагерьге инструкторланы битеусоюз школуна окъургъа жибередиле. Аны бошагъандан сора уа «Уллу-Тау» лагерьде инструктор болады. Альплагерьде бек иги жашланы жыйып, къутхарыучу отряд къуралгъанда уа Керим улуну аны къауумуна къошадыла.

Жауун, неда къар жауады, суукъду, тийишли кийиминг жокъду, рациянгы ауурлугъу беш килограммды, ол да, суукъгъа тёзмей, къуруда бузулады – ма ол затлагъа да къарамай, таугъа кётюрюл, адамланы къутхар, ол сени ишчи борчунгду.

Къысха заманны ичинде Азрет-Алий атын сынаулу альпинистча белгили этеди. 1960 жылда ол Битеусоюз альпиниадада Минги тауну тёппесине биринчи жетген отрядны башчысы болгъанды. Ол жыл анга альпиниаданы бардырыугъа къатышханы ючюн КъМАССР-ни Баш Советини Сыйлы грамотасы бериледи. 1966 жылда 18 кандидатдан «Чегет» канат жолну тау- къоруулаучу отрядыны таматасына Азрет-Алийни тийишли кёредиле.

Кесини устазларын - альпинистле Юрий Черносливинни, Михаил Хергианини - хар заманда да жюрек жылыулукъ бла эсгериучю эди. Залийханланы Хусейни юсюнден а жюз жылдан да туурарыкъ тюйюлдю аныча альпинист, деучю эди. Керим улу кеси да 300-ден аслам альпинистни юйретгенди, ол санда биринчи таулу альпинист къыз, спортну устасы Холамханланы Тамараны да.

Ол 40-дан аслам тауну тёппесине ёрлегенди, ол санда бек къыйынладан бирине саналгъан Ушбагъа да. Андан сора ол Элбрусда, Адыр-Суу-Башында, Уллу-Тау-Чанада, Тютю-Башында, башха тикледе да болгъанды.

Ол ахыр кюнлерине дери да жашаугъа сюймеклигин, тирилигин тас этмегенди. Аны кёзлерине къарасанг а, ол бюгюн да таугъа чыгъаргъа хаппа - хазыр болгъаны кёрюнюп тура эди.

Басмагъа **АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

Футбол

Быллай хорламны эрттеден кюсегендиле

«Спартак-Нальчик» бла Владикавказны «Алания» футбол клубуну тюбешиулери хар заманда да къараучулагъа сейир болуучуду. Къоншу республикаланы командалары бир бирлери бла эрттеден бери эришедиле. Шимал Осетияда Футболну профессионал лигасыны тёртюнчю турунда эки къауумну арасында бардырылгъан кезиулю матчда да къызыу сермешле болгъандыла.

Эсигизге салайыкъ, бу тюбешиуге дери «Спартак» бла «Алания» Россейни тюрлю-тюрлю чемпионатларында беш кере ойнагъандыла, бизни футболчуларыбыз кеси майданларында жаланда бир кере хорлагъандыла, юч кере къытдыргъандыла, бир жол матч тенг бошалгъанды.

Спартакчыланы «Алания» бла бу жолгъу тюбешиулерине уа «беш» белгини салыргъа боллукъду. Ала къонакъбайланы 3:0 эсеп бла хорлагъандыла. Командабызда бир голну Васильев 28-чи, Гугуев а эки топну 56-чы эм 92-чи минутлада ургъандыла.

Пресс-конференция:

БИДЖИЛАНЫ Хасанбий, «Спартакны» баш тренери:

- Алгъадан окъуна биле эдик, бу тюбешиу тынч болмазлыгъын. Хорлагъан эсек да, бош келмегенди ол жетишим. Шёндю «Аланияны» къыйын кезиую болгъанын ангылайбыз, аллай проблемала хар клубда, ол санда бизникинде да, бардыла.

Алагъа да къарамай, бу матчха тынгылы хазырланнган эдик, оюн да майданда бек къаты баргъанды, футболчула бир бирлерине ал бермей кюрешгендиле. «Алания» биринчи таймны иги ойнагъанды, алай ол кезиуде биз бир гол урабыз эм тюбешиуню экинчи жарымында жашла ол берилген онгланы тап хайырланып, эсепни ючге дери керелегендиле.

- Оюнну кезиуюнде «Спартак-Нальчик» бу тюбешиуге иги хазырланнганча кёрюнгенди?

- «Аланияда» шёндю асламысында жер-жерли футболчула жыйылгъандыла. Ала кеслери да бек жашдыла. Биз бу тюбешиуге дери бир-бири ызындан къауум матч бардыргъанбыз, ол санда Новороссийскде Россейни кубогу ючюн ойнагъанбыз. Узакъ жерледе айланнганыбыз ючюн жашла арыгъан да этген болурла деген къоркъуу бар эди. Насыпха, бу тюбешиуню аллында жарауланы тап бардыргъанбыз, аны магъанасы да чыкъды.

Артур ПАГАЕВ, «Алания» футбол клубну баш тренери:

-Бу тюбешиуню юсюнден не айтыргъа сюесиз?

- Къонакълагъа 3:0 эсеп бла хорлатсанг, айтыр затынг болмай къалады.

-Майданда къаллай халатла жибергенигизни ангылагъан болурсуз?

-Команданы составында жаш футболчула кёпдюле деп, аланы сынаулары азды деп тургъандан да магъана жокъду. Аз жерде да бир жангылыч жибер-сек, ол билинмей къалмайды.

«Спартакны» бюгюн аламат ойнагъанын белгилерге сюеме. Аланы артыкъда къоруулаучулары сынаулу футболчула болгъанлары кёрюнюп тура эди. Бизге тохтамагъанлай ишлерге, сынау алыргъа керекди.

АЗРЕТЛАНЫ Хасан.

Майданда бу футболчула ойнагъандыла:

«**Спартак-Нальчик**»: Городовой, Гузь, (Михайлов 26), Науменко, Васильев, Кишев, Конов З., (Конов А.), Гурфов, (Дышеков 64), Митин, (Беппаев 88), Ахриев, Бажев (к), (Балов 85), Гугуев.

«**Алания**»: Тамаев, Дойати, (Цаголов 87), Качмазов, Толмасов, Дзуцев, (Царитов 40), Цораев, Маргиев, Туаев, (Кусаев 46), Гатикоев, (Дулаев 46), Бураев, (Кулов 55), Багаев.

Сары карточкаланы Багаев бла Беппай улу алгъандыла.

Бирси командала былай ойнагъандыла:

Анжи-2- Терек-2 0:0, Ангушт-Ротор 1:1, Астрахань-Машук-КМВ 1:2

Кёрмюч

Озгъан кезиулени эсибизге сала

Орта кюн Суратлау искусстволаны музейи ара шахарыбызны администрациясы бла бирге «Нальчик. История любви» деген ат бла кёрмючге чакъыргъандыла. Экспозиция аны 290-жыллыгъына аталады. Мында тагъылгъан суратла, ара шахарыбызны озгъан ёмюрню аллындан башлап аны ахырына дери жашауун, айныуун, тюрлене баргъанын кёргюзтедиле. Была «Был такой город» деген проектден алынгандыла.

Хар кёрмючге келген заллада кесини жюрегине жууукъ, бир ахшы эсгериую бла байламлы жер тапмай къаллыкъ тюйюлдю. Парк, орамла, мекямла, сабийле, спортчула, студентле, къартла – бары да Нальчикни бетин, тарыхын ачыкълайдыла. Аны къалай тюрленнгенини, сюйгенлерини юсюнден айтхандыла бери чакъырылгъан къонакъла да.

Нальчикни мэри Мухамед Кодзоков: «Кёпле биз шахарыбызны сюебиз, дейдиле. Бу пректни къурагъан жашла, къызла уа аны ишлери бла кёргюзтгендиле», -деп, барына да ыразылыгъын билдиргенди.

Кёп жылланы республикада культура министр болуп тургъан Константин Эфендиев, суратлагъа къарап чыгъып: «Мен къатышмай, бу ишлени хазна бири болмагъанды. Нальчик ариудан-ариу болуп баргъанына бырыбыз да къошумчулукъ эталлыкъбыз», -деп ахшы ишлеге кёллендиргенди.

Сёзсюз, шахарыбызны къыйын кезиулери да болгъанды, ол Уллу Ата журт уруш бла байламлы эди. Аны юсюнден а Нальчикни Урушну бла урунууну ветеранларыны союзуну таматасы Абдуллаланы Мустафа айтханды. Андан сора сёлешгенле РФ-ни сыйлы художниги Мухадин Кишев, КъМР-ни Художниклерини таматасы Геннадий Темирканов, башхала да шахар аланы жашауларында тутхан уллу жерни юсюнден билдиргендиле.

Музейни ишчилеринден бири туугъан юйюню суратын кёргюзтдю, бирле уа устазларымы танытдым, дедиле. Манга уа артыкъда хычыуун кёрюндюле жангы къуралгъан Малкъар театрны актёрлары Къарачайда гастрольлада болгъан кезиуюлеринде андагъы тепсеу ансамбль бла бирге тюшген эм актриса Залийханланы Тамараны къызы Жанна бла суратлары.

Дагъыда биринчи таксини жюрютген тиширыуну, колхозчуланы, волейбол команданы субай къызларын, школгъа атланнган сабийчиклени, колхоз базарны, къурулушчуланы, орамда ат арбаны, «Победа» кинотеатрны, халкъ жырчыланы да кёрдюк. Хар бирини бетинде учунуу, ахшы муратла эсленедиле.

Шахарны тюрлене баргъанын аны орамларындан сора адамлары да ачыкълайдыла. Аланы кииймлери башхады, суратла да, акъ - къара бола кетип, сора тюрсюнлюлеге айланадыла. Жашау бара, Нальчик да жашдан жаш болады.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратла авторнудула.

Буйрукъ

Мардала тохташдырыу

1-чи сентябрьде Къабарты-Малкъарны Къыраллыгъыны кюнюн эм Нальчикни 290-жыллыгъын белгилеу бла байламлы шахарны талай орамында машинала бла жюрюуге чек салынырыкъды.

Алай бла жамауат транспортдан къалгъан битеу машиналагъа эрттенликде сагъат тогъуздан 21:00 сагъатха дери Шогенцуков атлы проспектни Балкарская орамдан Тарчоков орамгъа дери кесегинде айланыу тохтатылады. Сора сагъат ондан ингирде сагъат алтыгъа дери Мальбахов атлы орамны Б. Хмельницкийден Тырныауузская орамгъа дери кесегинде да жюрюрге жарарыкъ тюйюлдю. Белгиленнген кезиуледе жоллада болжаллы халда белгиле бла турникетле орнатыллыкъдыла.

УЯНАЛАНЫ Зарина.
Нальчик шахар округну администрациясыны пресс-службасы.

Биллириу

Алгъаракъдан эсепге туругъуз

31-чи августда сагъат онда Нальчик шахарны «Спартак» стадионунда итлени кёрмючю боллукъду. Ол кинологланы Нальчикде «Дог-Престиж» ассоциацияларыны болушлукълары бла бардырылады. Жюриге Ольга Гончарук (Украина) эм Наталья Болашова (Краснодар) киргендиле.

Сюйгенле кёрмючге хакъсыз къараяллыкъдыла. Итлени иелери алгъаракъдан эсепге турургъа керекдиле.

Ассоциацияны президентини Надежда Литвинованы айтханына кёре, алагъа кёп заявка келгенди, ол санда башха шахарладан да. «Эм узакъ жер - Магаданды. Ростовдан бла Ставропольдан да иги кесек бардыла. Къабарты-Малкъардан а заявкала аздыла. Бизни муратбыз итлени иелери бир кесек тири болурча этергеди, сора саугъала мында къалсала сюебиз», - дегенди ол.

Соруула бла бу телефон номерлеге сёлеширге боллукъду: **8 (928) 079-89-96, 8 (8662) 777-928.**

КъМР-ни Басма эм асламлы коммуникацияла жаны бла комитетини пресс-службасы.

ЭСГЕРТИУ

Сакълыкъ хатагъа жетдирмез

1-чи сентябрьде адамла кёп жыйылгъан жерледе байрамла бла байламлы бардыряллыкъ ишлени кезиуюнде артыкъда сакълыкъ керекди.

Хурметли атала-анала, сабийлеригизге адамла кёп жыйылгъан мекямлада, майданлада кеслерин къалай жюрютюрге керек болгъанларын эсгертигиз. Ала орамда неда юйлеге кирген жерледе иесиз салынып, атылып тургъан затла къоркъуулу боллукъларын унутмасынла.

Ишеклик туудургъан аллай зат тапсала, кёрселе, не аз да аланы къатларында мобильный телефонлары бла сёлешмесинле, алагъа къоллары бла тиймесинле, неда тургъан жерлеринден тепдирмесинле.

Чачдырыу, атдырыу къыйынлыкъ боллугъуну юсюнден бир тюрлю хапар билген болса, право низамны сакълаучу органлагъа билдиирлерин тилейбиз. Адамланы къолларында закон эркин этмеген затла, сауут-саба, чачдырылыучу устройствола болгъанларын билгенле да органлагъа айтыргъа уллу кёллю болмасынла. Ол тюрлю шартла тынгылы тинтилликдиле, адамланы къоркъуусузлукъларын жалчытыуну мадарлары этилликдиле, право низамны сакълау къолгъа алынырыкъды.

Кече-кюн да тохтаусуз ишлеген телефонла:

КъМР-ни Оператив штабы - **48-15-48;**

Россейни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениясы: **48-15-81** (ышаныулукъну телефону);

КъМР-де МВД: **40-49-10** (дежурный бёлюм); ышаныулукъну телефону **- 49-50-62;**

Россей Федерацияны Следствие комитетини КъМР-де Следствие управлениясы: **77-64-22** (ышаныулукъну телефону);

Россейни МЧС-ини КъМР-де Баш управлениясы: **39-99-99** (дежурный бёлюм).

КъМР-де Оператив штаб.

Газетни келир номери 3-чю сентябрьде чыгъарыкъды.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары)
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-политика бёлюмню таматасы)
САРАККУЛАНЫ Асият (культура бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Текуланы Хауа - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Акушуланы Феруза - (1,2,3,4,5,6-чы бетле),
Бийчеккуланы Жаннета (7,8,9,10,11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2130 экз. Заказ № 1713

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы: elbor_50@mail.ru